Ročník II. Číslo 2.

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko.

Studie o našem chudinství veřejném.

Napsal Dr. *Vladimír Fáček.*

I.

Neutěšený stav našeho chudinství veřejného ode dávna byl předmětem stálých stesků. Ale jakož jest vůbec naším zvykem, že hledáváme příčiny svých nedostatků co možná daleko mimo obor přímé působnosti své, tak i v otázce chudinství veřejného ustálil se názor, že říšský zákon o právu domovském z r. 1863 jest vlastním kořenem zla, které nebylo lze popírati.

Nedávnou reformou zákona domovského byla změněna právě ona ustanovení jeho, do kterých u nás si bývalo stěžováno, a byla změněna právě ve směru našich požadavků. Mohlo by tedy snadno vzniknouti mínění, že tímto aktem zákonodárství říšského již i našemu chudinství veřejnému, spadajícímu v obor legislace zemské, jest pomoženo.

Pokládáme proto za včasné, upozorniti na mylnost takové domněnky a ukázati k tomu, že jednak nový zákon domovský sám o sobě nepřispěje valně k napravení našich poměrů chudinských a že na druhé straně může míti a bude asi míti v zápětí nové zlořády v tomto oboru správy veřejné; pokusíme se dovoditi svým výkladem, kterak jest potřebí zlořádům oněm čeliti dalšími opatřeními zákonnými a i kromě toho usilovati horlivěji než doposud o zlepšení naší chudinské správy veřejné jak nápravou činnosti výkonných její orgánův, tak i případnou reformou zákonnou. Jest již věru na čase, aby veřejnosti naší postaven byl před oči plný obsah problému chudinství veřejného, o němž u nás většinou bylo uvažováno jen po stránce finanční, a jenž jinak — snad proto, že týká se především vrstev lidu nemajících vlivu v životě veřejném — zůstával celkem nepovšimnut.

Také v zápase, který rozpředl se při jednání říšské rady o novém zákoně domovském mezi zástupci zájmův průmyslových a zemědělských, běželo v podstatě jen o finanční stránku chudinství. Byloť hlavní intencí dotyčné předlohy zákona, posunouti břímě chudinství veřejného alespoň z části v těch směrech, ve kterých postupuje stěhování obyvatelstva uvnitř území státního, tedy ubrati břemene obcím a zemím převahou zemědělským, které stěhováním tím pozbývají obyvatelstva, a přidati obcím a zemím, které absorbují tyto proudy vystěhovalců. Pomíjejíce úvah o spravedlivosti tohoto požadavku,*) uznáváme se svého stanoviska, že z přesunutí takového mohly by vzejíti některé prospěchy chudinství veřejnému.

*) V debatách říšské rady souhlasně odůvodňován požadavek ten »theorií hospodářského aequivalentu«, vedle které podpora chudinská jest jaksi vzájemnou dávkou obce, t j. souhrnu poplatníků místních za prospěch, který měli z hospodářské činnosti podporovaného před jeho zchudnutím (z jeho činnosti výrobní, z jeho spotřeby a dávek veřejných). Nepokládám to za správné. Neboť jednak vzhledem k nemožnosti odhadnouti prospěch, který širší neb užší kruhy společnosti státní berou z činnosti jednotlivcovy, theorií touto stejně bylo by lze odůvodniti na př. požadavek, aby stát převzal břímě chudinské. Jednak také nevystačuje theorie tato pro všecky případy (podpory chudinské bez předchozí hospodářské činnosti osoby podporované) a nehodí se zejména za důvod úpravy domovského práva u nás právě přijaté, podle kteréž obci domovské i nadále bude zůstaveno opatřovati své chudé příslušníky, kteří celý svůj činný život strávili mimo obec domovskou a neprospěli jí tedy ničím, však přes to nepobyvše nikde po 10 nepřetržitých let, nenabyli jinde příslušnosti.

Však k odůvodnění požadavku, aby se delším pobytem v obci nabývalo nároku na veřejnou podporu chudinskou se strany obce, není theorie oné ani potřebí; podáváť se požadavek ten prostě z potřeby řádného chudinství veřejného. Již k vůli hospodárnosti správy chudinské jest nutno ponechati z pravidla správu tuto a spolu i břímě nákladův jejích nejužším svazkům samosprávným. Obec pobytu byla by k tomuto úkolu nejzpůsobilejší, poněvadž by byla v přímém, bezprostředním styku s podporovaným, a tato bezprostřednost v udílení podpor jest z předních podmínek řádného chudinství. Však důvodná obava před návalem chudiny do velkých měst, který by takováto soustava chudinství měla v zápětí, přivedla zákonodárství k tomu, že klade delší pobyt za podmínku podpory chudinské. V tom směru shodují se jak soustava práva domovského, tak i soustava podporného bydliště; i nový zákon chudin-

Jednak jest přirozeno, že obec finančně slabá a zejména obec přetížená hůře opatřuje své chudé, nežli obec se silnějším poplatnictvem by činiti mohla; zvláště pak neochotně a ztěžka udílí se podpora chudému, jenž dlouholetou nepřítomností své obci domovské docela se odcizil. V obou směrech přesunutí břemene chudinského svrchu naznačené mohlo by prospěti; další prospěch byl by ten, že by země prostředků svých tímto přesunutím uvolněných mohly užiti k intensivnější správě chudinské v jiných oborech.

Než bohužel všechno nasvědčuje tomu, že takovéto přesunutí břemen chudinských nenastane prozatím v míře značnější. Nesluší se zapomínati, že nový zákon domovský jest dílem kompromisním, že vůdčí zásada jeho, svědčící obcím zemědělským a směřující k tomu, aby delším pobytem v obci osoba přespolní nabývala tam práva domovského a s ním spojeného nároku na podporu chudinskou, že zásada tato značně byla okleštěna v zájmu měst průmyslových.

Doba 10 let, vedoucí k nabytí práva domovského v novém bydlišti, počítati se bude teprve od věku 24 let a nebude vůbec míti účinku před 1. lednem 1901. Nemáme sice statistických výkazů o tom, kolik z příslušníků žijících mimo svou obec domovskou jest již přes 10 let z obce té vzdáleno, a kolik z tohoto počtu vykázati se může pobytem 10letým v svém novém bydlišti; posledním sčítáním lidu, které jinak velice důkladně vyšetřilo výsledky místního pohybu obyvatelstva uvnitř říše, otázky tyto nebyly rozřešeny, poněvadž se vůbec nepokusilo zjistiti dobu, před kterou kdo svoji obec domovskou opustil, resp. v nynější bydliště se přistěhoval.*)

Lze však, tuším, míti za to, že při rostoucí pohyblivosti našeho obyvatelstva, zejména však tříd pracovních, podmíněné moderním rozvojem, počet těch, kteří nepřetržitě po 10 let pobudou v témže místě, t. j. v téže obci politické, bude dosti skrovný, a že bude snad čím dále, tím menší; pravíme výslovně »v téže obci politické«, upozorňujíce na to, jak v četných případech zmařeno bude nabytí nového práva domovského nahodilým přestěhováním se před skončeným desetiletím do sousední obce, která s obcí dřívějšího pobytu místně i hospodářsky tvoří jediný celek, na př. z Žižkova do Karlína.

Aspoň zkušenosti, jichž nabyto v Německu s tamní institucí zemských chudých, jsou domněnce naší nepřímým důkazem: ačkoliv v Německu již pobytem dvouletým nabývá se podporného bydliště, přece počet osob, které pro nestálost pobytu nemohou podporného bydliště nabyti a tudíž od zemského svazku chudinského musejí býti podporovány (Landarmen), stále vzrůstá.*)

Jestiť dlouholetý trvalý pobyt v témže místě právě příznakem pevné posice hospodářské a bude se zajisté vždy zřídka vyskytovati při osobách připadajících za obtíž veřejnému chudinství, osobách, o které nám při této úvaze vlastně běží.

Však nedosti na tom; zákon sám stížil ještě různými formálními podmínkami nabývání domovského práva desetiletým pobytem (žádost jednotlivce neznajícího práva, resp. jeho obce domovské, nezpůsobilé k udržování evidence svých příslušníků v cizině,**) lhůta propadná); výsledek předpisů těchto nebude jiný, než že zákon domovský ani v mezích shora vytčených nedojde provedení.

Proto i prospěchy, které chudinství veřejnému touto cestou, jak shora vyloženo, vzejíti mohou, budou minimální. Platí to zejména též o úlevě očekávané pro finance zemské; z náhrad, které království České roční sumou více 700.000 zl. platí za opatření svých chudých příslušníků v ostatních zemích rakouských, téměř polovice připadá cizím porodnicím a nalezincům (na ústav vídeňský sám roku 1896 rozpočteno 315.000 zl.!); jest na bíledni, že by se položka tato asi mnoho neumenšila, i kdyby všecky ženy z království ve věku nad 34 léta v cizině žijící, kterých nový zákon domovský se může dotknout, přestaly býti českými příslušnicemi.

Než vraťme se k úvaze o možném přesunutí břemen chudinských mezi obcemi. Obcím venkovským, které dnes naříkají na přetížení břemeny těmito, dostane se, jak jsme ukázali, úlevy pranepatrné. A bude-li přece část břemen těch přenesena na obce jiné, neposkytuje zákon domovský ani v nové své úpravě nikterak záruky,

---

ský pro kanton bernský (1896), uznávající zásadně povinnost obce pobytu k podpoře chudinské, ukládá obci dřívějšího pobytu náhradu podpory, resp. zavazuje ji k převzetí chudého, pokud tento nepobyl po dvě léta ve svém novém bydlišti.

*) Také Statistika chudinství veř. v království Českém, vydaná r. 1894 zemským výborem, které se bylo na říšské radě dovoláváno, nepodává ničeho pro zodpovědění této otázky. Zjistila pouze, že 31% osob podporovaných žije mimo obec domovskou, a z nich zase 42% (tedy z celkového počtu asi 13%) již přes 10 let; nelze však ani s přibližnou jistotou stanoviti, u kolika osob z těchto 13% dovršení 10letého pobytu v jiné obci a ostatní podmínky nároku na nové právo domovské splněny byly již před jich zchudnutím a kolik odcizených chudých by tedy odpadlo obcím domovským následkem nového zákona. Na druhé straně slušelo by zase připočísti rovněž neznámý počet osob chudých, nyní v obci domovské žijících, u nichž však před jich návratem do obce byly již splněny podmínky shora vytčené.

*) Dr. Emil Münsterberg: Das Landarmenwesen. Leipzig 1890.

**) V debatě říšské rady dne 12. října 1896 uveden byl v té příčině poslancem Noskem tento fakt(?): Při posledním sčítání lidu r. 1890 odhadla skupina obcí, jichž se bylo na zkoušku otázáno, počet svých příslušníků jinde bydlících na 467.000 osob, pozdějším skutečným sčítáním zjištěno jich však na 4,936.000!

že to budou vždy obce finančně silné, jimž bude přitíženo.

Máme na mysli četné případy měst továrních, obklopených chudými obcemi předměstskými, jichž obyvatelstvo, převahou dělnické, v obcích těchto bydlí a v nich také podle nového zákona domovského nabude po případě příslušnosti, pracujíc však v továrnách sousedního města, které nemají nijaké povinnosti, aby poplatní silou svojí přispívaly k chudinským potřebám obcí předměstských; zřizováním drah městských, spopularisováním jízdy na velocipedu a jinakým zdokonalením dopravních prostředků nesrovnalost tato zajisté ještě vzroste. Ba není vyloučena možnost, že tak jako v Anglii po zavedení zákona Peelova v r. 1846*) se dálo, tak i u nás velcí podnikatelé, aby svalili se sebe břímě chudinské, přikročí k umělému osazování svých dělníků za okruhem sídla svých závodů továrních. Bylo již na říšské radě k tomu poukázáno (posl. Schwarz), že bude důležitou úlohou chudinského zákonodárství zemského, nalézti cestu k zamezení takovýchto zjevů a docíliti toho přiměřenými předpisy zákonnými, aby obce, tvořící vespolek jediný celek hospodářský, nesly také společně břemena chudinská.**)

Chceme ještě upozorniti na jiné nebezpečí, které vyplývá z nové úpravy práva domovského, a jež odstraniti lze rovněž jen dodatečným opatřením zákonným.

Desetiletá lhůta k nabytí práva domovského přerušuje se dle § 2. nového zákona, jestliže dotyčná osoba připadne za obtíž veřejnému opatření chudinskému (öffentliche Armenversorgung); zákonodárce vysvětluje v témž §, že opatřením takovým rozumí se jen *za*opatření trvalé a že tedy dočasnou podporu nesluší se považovati za úkon opatřování chudých, právě tak jako osvobození dětí od školního platu a požívání stipendia.

Však jaký bude účinek tohoto humanního ustanovení, když vedle něho ponechán v platnosti předpis § 11. obecního zřízení pro král. České z 16. dubna 1864 č. 7. (souhlasný doslova s čl. III. základních pravidel zřízení obecního, daných zák. říšsk. z 5. března 1862 č. 18.), vedle něhož obec může vyhostiti cizího příslušníka a odstrčiti jej do jeho obce domovské, jakmile »padne v obtíž dobročinnosti obecné« (»der öffentlichen Mildthätigkeit«) — nikoliv: Armenversorgung — tedy bez rozdílu, běží-li o trvalé zaopatření či jen o podporu dočasnou.*)

Následek této nesrovnalosti zákonné nemůže býti jiný než ten, že obce ohrožené přívalem cizích příslušníků budou na příště, zejména v případech, kde zákonná lhůta desetiletá se bude chýliti ke konci a nebezpečí zchudnutí nebude vyloučeno, hojněji užívati svého práva vypovídacího i při pouze okamžité, pomíjející potřebě podpory chudinské. Dvojí nebezpečí hrozí z takového počínání: jednak osoby ohrožené vyhoštěním budou tím nuceny k tajné žebrotě, aby obec nezvěděla o jich okamžité nouzi; osoby pak skutečně vyhoštěné z obce a vytržené tak ze svých spořádaných poměrů, z okolí, se kterým byly srostly, nezbytně propadnou horšímu zlu — tuláctví.

I v tomto bodě jest tedy pilná potřeba zjednati odpomoc zákonodárstvím zemským, resp. říšským.

*) P. F. Aschrott: Das englische Armenwesen etc. Leipzig 1886.

**) Díváme-li se na věc s tohoto hlediska, seznáme, že na př. velké komuně Vídeňské, zahrnující všecka předměstí dělnická, daleko větší obtížení může vzejíti z nového zákona domovského, nežli městu Praze (bez předměstí), v jehož obyvatelstvu třídy dělnické čím dál tím méně jsou zastoupeny; veřejná pochvala, které se městu Praze dostalo v listech našich i na říšské radě za jeho nevzpírání se reformě domovského práva, byla tedy dosti laciná.

Jak postupovati, aby scelování pozemků upraveno bylo v Čechách zákonem?

Dr. *Frant. Fiedler.*

(Dokončení.)

II.

Když konány byly v letech sedmdesátých v ministerstvu orby přípravy, aby scelování pozemků bylo zákonně upraveno, nebylo ani jinak možno, než že zraky kruhů v přípravách těch súčastněných zalétly přes hranice do sousedního Německa hledajíce v tamním zákonodárství vzory, jichž bylo by lze pro naše poměry upotřebiti. Vždyť vlastí scelování pozemků jsou jednotlivé státy Německa; agrární operace, kterou označujeme názvem scelování, provádí se v těchto státech již od počátku tohoto století. Mělo tudíž tamní zákonodárství scelovací dost času i příležitosti vyvinouti se tak, jak právě odpovídá to nejlépe povaze této agrární operace i povaze majetku pozemkového, který této operaci byl podroben. U nás pak mohlo z tohoto vyspělého zákonodárství vybráno býti to, co hodilo by se nejlépe pro naše poměry zemědělské.

*) Jinak německý zákon o volnosti pobytu (Freizügigkeitsgesetz) z 1. listop. 1867, § 5.: Offenbart sich nach dem Anzuge die Notwendigkeit einer öffentlichen Unterstützung, bevor der neu Anziehende an dem Aufenthaltsorte einen Unterstützungswohnsitz (Heimatsrecht) erworben hat, und weist die Gemeinde nach, dass die Unterstützung aus anderen Gründen, als wegen einer nur vorübergehenden Arbeitsunfähigkeit notwendig geworden ist, so kann die Fortsetzung des Aufenthaltes versagt werden. Zevrubněji u Münsterberga: Die deutsche Armengesetzgebung etc. Leipzig 1887. Str. 138., 179. a j.

Ročník II. Číslo 3.

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko.

Studie o našem chudinství veřejném.

Napsal Dr. *Vladimír Fáček.*

II.

Ukázali jsme v předešlém článku těchto úvah, že novým domovským zákonem samým o sobě nebude valně zlepšen žalostný stav našeho chudinství veřejného; má-li se tak státi, že potřebí jest zejména, aby i posavadní zákonné předpisy o chudinství veřejném podrobeny byly důkladné opravě.

V novější době ovšem proniká víc a více přesvědčení, že i chudinství nejdokonaleji upravené nevyhovuje požadavkům zdravé sociální politiky a že snahy měly by se vlastně nésti k tomu, aby chudinství veřejné učiněno bylo zbytečným, aby případy individuelní nouze vyžadující veřejné podpory chudinské staly se nemožnými. Jest pak to pojišťování dělnické, ve kterém bývá spatřován vhodný prostředek k tomu, aby nucenými úsporami ve způsobě prémií pojišťovacích zabezpečeno bylo opatření dělníků a jich rodin v případech nemoci, úrazu, stáří, smrti atd., jakož i k tomu, aby nedostatečná mzda zvýšena byla na míru potřebnou k těmto úsporám.

Jen takovéto rozřešení otázky chudinství veřejného jest prý přiměřeno jak mravní důstojnosti práce, tak i právnímu citu doby a zejména právnímu citu dělníka, jenž musí trvati na tom, aby celou mzdu zaslouženou prací svou dostával v právní formě mzdy a nikoliv z části v potupné podobě almužny veřejné.*) —

Zajisté musí odstranění chudinství veřejného touto cestou aneb alespoň valné zúžení jeho oboru býti konečným cílem vší činnosti reformní na tomto poli; ale neměl by nikdy ideál prozatím nesplnitelný býti překážkou oprav třeba jen částečných a neúplných, pokud se dají provésti hned a přispějí aspoň poněkud k zlepšení poměrů naprosto neuspokojivých.

Zejména u nás v Rakousku není mnoho naděje, že by kusá doposud soustava povinného pojišťování dělnického byla v brzké době doplněna ve všech směrech shora vytčených. Máme-t posud provedenu jen méně radikální jeho část, pojišťování nemocenské a úrazové, a přece již nyní naříká se, že břemena, která pojišťování to ukládá průmyslu domácímu, ohrožují jeho soutěživost. Nechceme rozebírati, kolik jest v nářcích těch pravdy, ale tolik zdá se býti jisto, že zástupcové průmyslu našeho dovedou užiti moci, již mají v rukou, k tomu, aby co nejdéle zdržovali zákonodárství naše od dalšího rozšiřování dělnického pojišťování.

Zejména nedojde asi v nejbližší době k tomu, aby bylo zavedeno povinné pojišťování pro případ stáří a invalidity nezaviněné úrazem;*) také dobrovolné pojišťování v tomto směru přes všecko úsilí jen velmi pomalu proniká v široké vrstvy lidu, i nelze tudíž očekávati, že by se osoby pro stáří neb invaliditu výdělku neschopné, které jsou dnes v první řadě předmětem veřejné péče chudinské, staly na příště péče té nepotřebnými.

Totéž možno říci o druhém velkém odvětví veřejné správy chudinské: o péči o sirotky.

Ani pojišťování nemocenské ve svém oboru, t. j. v případech nouze následkem dočasné nezpůsobilosti k práci, nevystačí úplně a bude z části vždy musit býti doplňováno almužnou (případy četné rodiny, nemoci trvající déle nežli pokladna nemocenská uděluje podporu atd.). Konečně jsou

*) Viz přednášku prof. dra. Albína Bráfa: Almužna a mzda. V Praze 1883.

*) Že by provedení tohoto odvětví pojišťování dělnického značně zúžilo obor chudinství veřejného, jest ovšem na bíledni. Dle české statistiky chudinské z roku 1890 bylo z úhrnného počtu 93.948 podporovaných 13·63% ve věku od 50 do 60 let, 25·20% od 60 do 70, a 28·06% ve věku nad 70 let. Naproti tomu účinky pojišťování úrazového v tomto směru mohou býti jen pranepatrny: byť dle téže statistiky toliko v 7 z 1000 případův příčinou potřebnosti úraz a toliko 2 z 1000 případů smrt živitele zaviněná úrazem.

kategorie chudých, pro které pojišťování nikdy nebude a nemůže míti významu.*)

A mimo to před našimi zraky nový, nebývalý obor působnosti otevírá se chudinství veřejnému. Kdežto chudinské řády starších dob neznají než toliko dvě třídy osob, se kterými má chudinská správa co činiti, totiž osoby práce neschopné a osoby práce se štítící, moderní vývoj hospodářských poměrů vynáší na povrch rostoucí davy těch, kteří, ačkoliv dovedou a chtí pracovati, přece nenalézají zaměstnání a úživy i důrazně dovolávají se pomoci veřejné. Z příkladu jiných států, které nás předstihly u hospodářském vývoji, můžeme souditi, že i naše chudinství veřejné, zejména městské, víc a více bude nuceno všímati sobě tohoto nového druhu chudoby, že mocí přirozeného vývoje přivedeno bude k tomu, aby svůj posavadní karitativní ráz zaměnilo za formy sociálně-ekonomické.**)

Reforma chudinských řádů jest tedy vskutku potřebou časovou.

Ponechávajíce si pro pozdější články úvahy o naznačené moderní stránce chudinství veřejného, chceme se prozatím zabývati správou chudinskou jen v tom užším rozsahu, ve kterém jest upravena platným pro nás zákonem chudinským z 3. prosince 1868 č. 59 z. z., tedy v první řadě péčí o chudé k práci nezpůsobilé pro nedostatečnost tělesnou, mající příčinu buďsi v útlosti věku nebo stáří nebo chorobě.

O stavu, ve kterém se nalézá toto odvětví správy veřejné, netřeba se, tuším, šířiti; jdeť o tom jeden hlas, že stav ten nikterak není utěšený. Uznává se obecně, že způsob, jakým jsou v našich obcích opatřováni chudí tohoto druhu, nejen zůstává daleko za nejmírnějšími požadavky lidskosti, ale příčí se namnoze i základním zásadám správy chudinské, jež vyžadují zejména, aby podpora veřejná nastupovala jen v případech nezbytí a aby neoslabovala snahy jednotlivce o zjednání a zachování samostatné existence hospodářské; nemluvě ani o tom, že zvláštní požadavky vychovatelské při opatřování chudých dětí zůstávají zhusta úplně nepovšimnuty.

Obecné mínění spatřuje příčinu všech těchto nedostatků v tom, že finanční síly obcí našich nedostačují na povinnosti, které jim ukládá platný zákon chudinský; a otázka, jak ulehčiti obcím břímě chudinské, jistě bude poutati k sobě hlavní zájem při každém příštím jednání o opravu chudinskou. Ukázal to již iniciativní návrh posl. Schwarze a soudr., podaný v sněmu království Českého dne 28. prosince m. r.

Způsobů, kterými by bylo lze více nebo méně ulehčiti obcím břímě chudinské, jest celá řada.

Některé z prostředků těch souvisejí s všeobecnými požadavky změn ve zřízení obecním; tak snáze by nesly obce břímě chudinské, kdyby jim bylo ubráno jiných břemen, stejně, ba ještě více tísnivých (v oboru školství, v oboru přenesené působnosti), nebo kdyby jim byly otevřeny nové prameny příjmův. Rovněž sloučení příliš slabých obcí v širší a silnější svazky komunální k obstarávání veškerých úkolů správy obecní mělo by stejný účinek.

Než to budiž jen mimochodem podotknuto.

Jest třeba, abychom na tomto místě především přihlédli pilněji k jinému prostředku úlevy, který pro svoji jednoduchost a snadnost provedení jest nejvábnější pro všecky, kdož pomýšlejí na reformu chudinství veřejného. Říšský zákon o právu domovském totiž, ačkoliv ukládá opatřování chudých obci domovské, přece — alespoň podle posavadní praxe — není na překážku, aby zákonodárství zemské náklad veřejné správy chudinské nepřeneslo buď z části anebo i zúplna na širší svazky samosprávné, na okresy a zemi.

A právě takového přesunutí dožadují se všecky téměř návrhy opravné, které se kdy u nás vyskytly v oboru chudinství.

Zákonodárství jednotlivých království a zemí na říšské radě zastoupených i zákonodárství zemí cizích poskytuje nám přerozmanité příklady v tomto směru, ze kterých můžeme těžiti k svému poučení.

Ze zemí rakouských Dolní Rakousy podávají příklad nejradikálnějšího posud rozřešení problemu; však příklad, který dle zkušeností posavadních neláká k napodobení; v Dolních Rakousích totiž v nedávné době*) přenesena jest veškera správa chudinská na svazky okresní k tomu konci nově utvořené. Úprava taková má zajisté své dobré stránky; jeť zejména jen širším svazkům možno podnikati jednak nákladnější opatření správy chudinské vůbec, zvláště pak trvalá zařízení (ústavy) k opatření chudých zvláštních kategorií, jako hluchoněmých, chorých, sirotků atd., kteří se v jednotlivých, zejména venkovských obcích vyskytují tak po řídku, že nelze pro ně zřizovati zvláštních ústavů obecních. Však přednost tato, jíž ostatně dojíti lze i jiným způsobem, jest v případě našem daleko vyvážena vadami a nevýhodami v jiných směrech: Obstarává-li veškerou správu chudinskou v širším území jediná instance ústřední, vede to vždy k smutnému rozkvětu byrokratismu a papírové administrace; a ponechá-li se místním orgánům větší samostatnost v udílení podpor, má to zase nezbytně v zápětí, že orgánové tito činíce výdaje na účet zdánlivě nevyčerpatelné pokladny

*) Srovnej o tom všem výsledky šetření provedeného německým spolkem pro chudinství a dobročinnost, uveřejněné jako 21. svazek spisů spolkových pod názvem: Armenpflege und Arbeiterversicherung, Leipzig 1895.

**) Srv. E. Mischler: Die Armenpflege in den österreich. Städten und ihre Reform 1890 (otisk ze Statistische Monatschrift. 1889).

*) Zákonem z 13. října 1893 č. 53 z. z.

širšího svazku nedovedou zachovati hospodárnost, právě v chudinské správě tak potřebnou. (Vady tyto objevily se také v plné míře při provádění nového zákona dolnorakouského, tak že již po prvním roce jeho trvání vážně pomýšleno bylo na to, aby byl zase zrušen.*)

Pokud je nám známo, posud toliko v Anglii byla se zdarem přenesena veškerá správa chudinská na širší svazky komunální, t. zv. unions; však pro úplnou různost našich a anglických poměrů nemůžeme z tohoto úspěchu činiti pro sebe nijakých důsledků.**) Ostatně i v Anglii toto přenesení břemene chudinského se starých farností (parish) na širší unions provedeno pozvolna kus po kuse v době delší 30 let (1834 až 1865).

I nám bude — aspoň pro dohlednou dobu — spokojiti se částečným přesouváním nákladů správy chudinské se slabých ramen obcí našich na bedra silnější. Myšlénka tato není ani u nás nová, jsouc již v dosti značné míře provedena i v naší správě chudinské.

Království České především dle předpisů několika říšských zákonů z let 60tých uhrazuje náklady na ošetřování chudých příslušníků svých v blázincích, porodnicích a nalezincích, pak v nemocnicích veřejných (zák. z r. 1888), pokud zde není jiných osob k tomu povinných; povinnost obce domovské k částečné náhradě, zákony oněmi připuštěná, není u nás zavedena.***) Nepřímo náležejí sem i náklady země na hnance a pracovny donucovací.†)

Vedle toho země bez závazku zákonného poskytuje příplatky na vydržování okresních chorobinců (r. 1896: 8000 zl.), dotuje při pražských soukromých ústavech pro slepce 12 nadačních míst pro chudé (nákladem 1960 zl.), pak 90 nadačních míst ve 4 ústavech pro hluchoněmé (nákladem 12.910 zl.), přispívajíc nad to k všeobecným nákladům správním ústavů těchto i jiných (vychovatelny, ústav pro slabomyslné) stálými subvencemi.

Také okresy účastní se břemen chudinských jako země po výtce tím způsobem, že podporují anebo i samy zřizují a spravují ústavy pro určité kategorie chudých, zvláštního takového opatření potřebných (chorobince, sirotčince atd.). Míra tohoto dobrovolného účastenství okresů jest ovšem posud dosti skrovna.*)

Naproti všem těmto posud uvedeným případům přímé péče vyšších těles samosprávných o určité třídy nuzných klásti sluší všeobecné poplatky těles těch k nákladům správy chudinské, obec samu bezprostředně postihujícím.

Platný u nás zákon chudinský připouští takové podpory se strany okresů pro přetížené obce, pro přetížené okresy pak se strany země; ba podpory takové jsou vlastně jediným způsobem součinnosti širších svazků komunálních, které zákon výslovně uvádí (§§ 25., 26. cit. z.). Však ustanovení to jest prozatím — již po 30 téměř let — výhradně na papíře. Aspoň není nám známo, že by okresy neb země vskutku kdy příplatky takové poskytovaly; z pravidla okresní výbor odkáže žadatele na zemi a zemský výbor zase na okres, a poněvadž zákon neustanovuje určitě, za jakých okolností jest uznati obec, resp. okres, za přetížený, nemívají žádosti takové pro žadatele mimo útěchu nekonečného úředního řízení žádného jiného výsledku.

Bude jedním z úkolů příští reformy doplniti tento planý předpis zákonný tak, aby účelu svému vyhovoval, aby se stal praktickým. Cesty k tomu mohou býti rozličné, pro finance okresu a země více neb méně nebezpečné.

Především naprosto sluší odmítnouti myšlénku, která také se ještě vyskytuje, aby totiž vyšší svazky převzaly všechen náklad převyšující určité maximum zatížení obce, určité procento obecní přirážky; úprava taková měla by v zápětí, že by obce vesele hospodařily na cizí útraty a že by chudinská břemena vyšších svazků rostla do nedokonečna.

Jest potřebí zachovati interes výkonného orgánu — obce — na spořivé správě chudinské za všech okolností.

Proto bývá zákonodárstvím jiných zemí ukládáno okresům, resp. zemi, nésti poměrnou část (třetinu, polovici) buď úhrnného ná-

*) Zákon chudinský z r. 1893 pro Dolní Rakousy pochybil ovšem i v jiných směrech, zejména tím, že nekriticky rozšířil městskou soustavu chudinství Elberfeldského i na obce venkovské, že příliš náhle odstraniti chce četné posud zbytky naturálního hospodářství v chudinské správě atd. Srv. pro posouzení tohoto zákona referát v. Reitzensteinův na výročním sjezdu německého »spolku pro chudinství a dobročinnost« v roce 1894 (Schmoller's Jahrbuch 1895) a článek dra. Ludv. Kunwalda: Die Reform der öffentl. Armenpflege in Nieder-Österreich v Zeitschrift für Volkswirtschaft etc. 1894.

**) Zvláště padá tu na váhu, že se chudinství anglické ode dávna převahou zabývá osobami k práci způsobilými a že má ve svých workhouses účinný prostředek k zjištění skutečné nouze (workhouse test). I jinak jest věru těžko srovnávati se skrovnými poměry našimi veřejné chudinství anglické, v jehož službách stojí přes 20.000 placených úředníkův a téměř 30.000 čestných funkcionářů (guardians) a jehož náklady činily v r. 1892 více než 106 milionů zlatých. Srv. Dr. Emil Loew: Armenpflege und Altersversorgung in England v Braunově Archiv für Socialgesetzgebung etc. 1895.

***) Náklady země na ústavy tyto domácí i cizí rozpočteny na rok 1896 (po srážce průměrných ročních náhrad) při blázincích na 877.934 zl., při porodnicích a nalezincích na 856.905 zl. a při veřejných nemocnicích na 1,018.000 zl.; pokud na dvou prve uvedených obnosech následkem nízké výměry tax ošetřovacích participují i zámožní ošetřovanci, nelze určiti.

†) Rozpočteny na rok 1896 v obnosech 226.056 zl. a 83.5000 zl.

*) Podle posledního statistického výkazu příjmův a vydání obecních a okresních za rok 1891 činily výdaje okresů na chudinství jen 77.035 zl.; ze sumy té 30.635 zl. připadá na jediný okres smíchovský, na všecky ostatní 46.400 zl.

kladu obce na chudinství,*) anebo poměrnou část sumy, o kterou náklad ten převyšuje stanovené maximum.**)

První způsob po našem mínění jde dále než jest potřebí, neboť ulehčuje obcím všem bez rozdílu, i nepřetíženým; obce takové, které na příklad uhrazují celou svoji potřebu chudinskou výnosem kmenového jmění chudinského, byly by tím nabádány k úmyslnému zvyšování výdajů.

Také druhý způsob jen na první pohled se zamlouvá; přihlédneme-li blíže, shledáme, že ani při něm není záruky, že se úlev dostane jen obcím skutečně přetíženým. Neboť sotva bude možno zameziti účetní machinace k vyloudění vyšší subvence, na př. započítávání naturálních podpor chudinských, u nás posud velmi četných, v nepřiměřeně vysoké ceně peněžní, přenášení větších investičních výdajů na účet jediného roku atd. Také není, jak systém tento předpokládá, výška nákladův chudinských ani procento přirážky obecní o sobě dostatečným základem pro rozhodnutí otázky, je-li obec skutečně přetížena.***)

Z nesnází těchto jest jen dvojí východiště.

Má-li býti setrváno při určitém, ciferním vymezování pojmu přetížení, pak jest potřebí formule, která by přihlížela nejen k výšce nákladů, a nejen k procentu přirážky, nýbrž k četnějším momentům, na nichž finanční zdatnost obce jest závislou; jen tak mohou býti vyloučeny chyby, ku kterým by vedlo výlučné přihlížení ke každému z nich o sobě.†)

Druhá možnost jest ta: upustiti od přesnější formulace zákonné a zůstaviti orgánům výkonným vyšších svazků, aby volně uvažovali a rozhodovali v každém konkretním případě o tom, je-li obec přetížena a jaké podpory zasluhuje. Aby takové všeobecné ustanovení nezůstalo jen na papíře jako shora uvedený předpis §§ 25. a 26. platného u nás zákona chudinského, bylo by ovšem třeba některých dalších opatření. Dle zkušeností, jichž nabyto jinde, zdá se, že by dostačilo k tomuto účelu, kdyby bylo okresu usnadněno udílení podpor takových tím, že by země po zákonu byla povinna nahraditi část podpory poskytnuté okresem, anebo naopak, a dále kdyby připuštěno a upraveno bylo řízení odvolací o žádostech obcí za takové podpory.

V Bavorsku alespoň, kde byly dříve poměry stejné jako u nás, se novější úprava tato úplně osvědčila.*)

Pro který z obou vylíčených způsobů rozhodnou se naši činitelé zákonodární? Bude-li, jakož se zdá, usilováno o to, aby reforma chudinská skoncována byla co nejdříve, neváháme se přimlouvati za způsob posléze uvedený, aby totiž udílení podpor přetíženým obcím zůstaveno bylo i na dále uvážení výkonných orgánů správy chudinské; při eventuelním napodobení institucí bavorských ovšem bylo by třeba vzíti v úvahu rozdíly mezi naším a bavorským zřízením komunálním. —

Přijetí jakéhokoliv zákonného předpisu, podle kterého by za jistých okolností sama sebou vznikala povinnost okresu a země přispívati k všeobecným chudinským potřebám obcí, nelze doporučovati, poněvadž by to bylo zákonodárným skokem v úplnou temnotu, poněvadž finanční výsledek předpisu podobného za stávajících poměrů nikterak by nebylo lze předvídati. K tomu by především bylo třeba obšírných prací statistických**) o financích chudin-

*) Srv. resoluci navrženou posl. Mengerem v jednání říšské rady o zákoně domovském v říjnu 1896.

**) Tak dle nového zákona chudinského pro Dolní Rakousy uhrazuje země polovici sumy, o kterou náklady okresů chudinských přesahují 5% okresní přirážky; druhou polovici uhrazuje okres sám další přirážkou.

***) Výhradně k poplatní síle přihlíží zajímavý, ale stejně jednostranný zákon francouzský z 15. července 1893 o bezplatném ošetřování chudých nemocných. Podle zákona toho přispívá departement obcím k nákladům na nemocnice, jež třeba uhrazovati přirážkami neb nepřímými dávkami obecními, a sice uhrazuje departement dle pevné sazby v mezích od 10% do 80% nákladů poměrnou část tím větší, čím menší jest výnos 1% obecní přirážky; departementu pak nahrazuje stát 10 až 70% v stejném obráceném poměru k výnosu 1% přirážky připadajícímu na 1 km² území departementálního. Srv. článek Brücknerův v Braunově Archiv für Socialgesetzgebung etc. 1893.

†) Takového kombinovaného klíče užívá zemský výbor štýrský při povolování slev z tax, které platí obce za opatření svých příslušníků v zemských chorobincích Momenty, ku kterým se při výměře slevy (dle pevné sazby) přihlíží, jsou: 1. náklady chudinské vypadající na 1 obyvatele, 2. procento přirážky obecní, 3. výnos přirážky vypadající na 1 obyvatele, 4. vlastní výdaje fondu chudinského, vypadající na 1 obyvatele, 5. poměr vlastních výdajů fondu chudinského k výdajům obecním vůbec, 6. poměr chudinských výdajů obecních k výdajům obecním vůbec, a 7. poměr týchže výdajů k vlastním výdajům chudinského fondu.

Mischler: Das Armenwesen in Steiermark. Graz 1896, doporučuje, aby se klíče tohoto užívalo i při poskytování všeobecných příplatků obcím na úkoly správy chudinské, pokládaje druhý způsob v textu uvedený, t. j. individuelní zkoumání přetížení v každém jednotlivém případě za nevhodný.

*) Dle novely z 3. února 1888 čl. 5. k bavorskému zákonu o veřejném opatřování chudých a nemocných z 29. dubna 1869 dělí se způsobem v textu naznačeným o příplatky obcím obce distriktní a krajské, a odvolání z rozhodnutí rady distriktní jde k vládě krajské a dále ke kr. státnímu ministeriu vnitra. Od provedení těchto předpisů docela utichly v Bavořích dřívější nářky na všeobecné přetížení obcí, ačkoliv jen dosti malému počtu obcí dostalo se skutečně podpor: v r. 1893 jen 1358 obcím z úhrnného počtu okolo 8000; suma podpor distriktních činila v tom roce 243.167 marek a podpory krajské 200.205 marek. Srv. Zeitschrift des k. bayer. statistischen Bureau. 1895. č. 158 a pojednání Th. Laves: Die bayerische Armenpflege von 1847 bis 1880 ve Schmollerově Jahrbuch für Gesetzgebung etc. 1884.

**) Statistika veřejného chudinství v království Českém r. 1890 provedená po několikaletých přípravách zemským výborem a zpracovaná statistickou kanceláří zemědělské rady (vytištěna v Praze 1894) byla sice podniknuta právě za tím účelem, aby byla podkladem příští

ských v souvislosti s celým hospodářstvím obecním, prací to, pro které není vyhlídky, že by u nás v brzce mohly býti provedeny.

Poněvadž nejsme tak šťastni, jako jiné země, jako na příklad Štýrsko, jemuž zemská jeho kancelář statistická připravila reformu chudinství tak, že celá debata o novém vzorném zákonu chudinském pro Štýrsko *) odbyta byla na sněmu zemském za jediný den, nezbývá nám, než postupovati při přesouvání břemen chudinských s obcí na okresy a zemi jen krok za krokem. Vnucuje se nám domněnka, že jako jinde, tak i u nás jen část obcí jest chudinstvím vskutku přetížena **) a že horlivé stesky této části vzbuzují u veřejnosti zdání, jakoby přetížení to bylo všeobecné; o domněnku tuto pak opíráme naději, že i prostředky méně radikální dostačí k utišení stesků.

Vedle všeobecných příplatků právě vylíčených také druhý způsob úlev, o němž svrchu byla řeč, totiž přejímání péče o některé zvláště kvalifikované třídy chudých širšími svazky, měl by se státi obecnějším než doposud; jest si toho přáti nejen proto, aby bylo ulehčeno obcím, ale i se stanoviska lidskosti a zdravotnictví veřejného.

Běží tu především o třídy chudých, kteří potřebují opatření ve zvláštních ústavech: bláznů, slepců, hluchoněmých, blbých, nemocných, nezhojitelně chorých, dětí zpustlých a pod.; všech těchto odvětví správy chudinské s tím větším zdarem mohou se ujmouti širší svazky, čím více vyžadují nákladných investicí a technických opatření a čím větší má význam při zjišťování potřebnosti jednotlivcovy ohledání znalecké. Rovněž opatřování lékařské pomoci mimo nemocnice ***) a péče o sirotky, pak zřizování chudobinců hodí se k tomu, aby opatřována byla širšími svazky.

Zejména okresy naše mají v tomto ohledu mnoho zanedbaného dohánět a zdá se, že by i zde neškodilo uložiti jim jisté povinnosti zákonem.

Vrátíme se k této péči o vyjmenované zvláštní třídy chudiny později. Na tomto místě jen ještě varovati chceme před návrhy některými, které také se již vyskytly v debatách říšské rady a které směřují k tomu, aby péče o chudé jedné a téže třídy z části byla ponechána obcím, z části pak na základě momentů docela zevnějších přenesena na svazky širší.

Nejlákavější formulace snah těchto jest ta: uložiti okresu, resp. zemi, péči o chudé všeho druhu, kteří se delší vzdáleností odcizili své obci domovské; theorie hospodářského ekvivalentu, o níž jsme se v posledním čísle zmínili, jest požadavku tomu oporou. Německá instituce t. zv. »Landarmenverbände« v Prusku od roku 1842 stávající a zákonem říšským o podporném bydlišti z 6. června 1870 na celou říši německou vyjma jižní státy rozšířená založena jest na tomto principu. Jest známo, že i v Německu má instituce ta mnoho odpůrců a že zejména Bavorsko posud rozhodně se jí vzpírá.

Však není nám ani třeba stopovati dále tento třicetiletý spor v německé říši. Pro poučení naše postačí bližší poměrům našim pokus, který učiněn byl v Dolních Rakousích zřízením podobného zemského svazku chudinského *) a který v málo letech skončil úplným nezdarem.**) Příčina nezdaru vězí v nehospodárnosti, kterou nelze zameziti, ať již zemský svazek chudinský opatřuje své chudé vlastními místními orgány anebo prostřednictvím obcí, nehospodárnost, která dochází výrazu i v tom, že »chudí zemští« počínají se považovati za jakousi kastu povýšenou nad prostou chudinu obecní. —

Na konec chceme jen ještě upozorniti na částečné přesunutí břemene chudinského s obce domovské, které bychom pokládali za zvláště prospěšné. Máme za to, že by zemský zákon chudinský mohl obci pobytu uložiti povinnost, aby udílela v případech okamžité nouze dočasné podpory chudinské definitivně, bez nároku na náhradu se strany obce domovské.

Prospěšnost opatření takového jest patrna. Přísloví »dvakráte dal, kdo rychle dal« platí zvláště o případech dočasné nouze, které se dostavují mimo nadání; i prospěch chudinské správy samé toho žádá, aby pomoc v případech takových byla rychlá, poněvadž zanedbání její zhusta (na př. v nemoci) může míti v zápětí zchudnutí trvalé. A přece za nynějšího stavu obec pobytu prodlévá s poskytnutím podpory hlavně z ne-

---

reformě zákona chudinského, bohužel však pro nejdůležitější, totiž finanční stránku této reformy, nepodává téměř ničeho; tak zejména pro zodpovědění otázky nejpilnější, kolik obcí a v jaké míře jest chudinstvím přetíženo, nelze z průměrných číslic pro jednotlivé okresy, ani z údajův o osobních poměrech podporovaných vytěžiti ničeho.

*) Zákon z 27. srpna 1896.

**) Srv. poznámku 5. na str. 36. Poměry u nás objasňuje poněkud statistický přehled o přirážkách k daním přímým v r. 1891: ze všech 7262 místních obcí 2193 nevybíralo vůbec přirážky, 1911 vybíralo přirážku do 10%, 1679 vybíralo přirážku od 10 do 20% a jen 1479 vybíralo přirážku nad 20%. Veškeré výdaje obcí na chudinství činily dle výkazu toho 1,416.367 zl., t. j. jen 3·90% veškerých výdajův obecních; na jednoho obyvatele připadalo chudinských výdajův obecních 0·32 zl. Oč jsou poměry naše příznivější nežli na př. v Bavorsku, kde náklady chudinské, uhrazované přirážkou obecní v sumě 5,545·810 marek, činily 72% veškerých výdajů chudinských a 20·4% všech přirážek obecních, a kde na 1 obyvatele připadá 0·97 marek nákladu.

Zejména u srovnání s platy obcí našich na školství jest jejich břímě chudinské dosti nepatrné.

***) Uloženo okresům cit. zákonem štýrským.

*) Zákonem z 1. února 1885 č. 24 z. z.

**) Ačkoliv na účet zemského fondu chudinského opatřováni byli jen ti, kdož po 10 let byli mimo obec domovskou anebo v ní vůbec nebydlili, přece vzrůstala potřeba jeho obřími kroky s 15.000 zl. v roce 1886 na 380.000 zl. v roce 1894, kdy zrušením zákona učiněna dalšímu vzrůstu přítrž.

chuti k obtížnému vymáhání náhrady na obci domovské.

Přijetím návrhu našeho byla by zjednána náprava v tomto směru a zároveň učiněn konec sporům regresním, jejichž malichernost právě zde, kde se jedná o skrovné obnosy dočasných podpor, zabíhá až do krajnosti.

Máme za to, že by k provedení návrhu našeho nebylo ani třeba měniti říšského zákona o právu domovském, který, jak známo, ukládá péči o chudé obci domovské. Ustanovení zákona v této příčině zní totiž do slova takto: »Pokud zaopatření chudých (Armenversorgung) v obci přesahuje povinnosti a prostředky těchto (odst. 1.) ústavů a nadací, jest úkolem obce své příslušníky v případě zchudnutí podporovati« (odst. 2. § 22. cit. zák.). Již terminologie, které tu zákon užívá, nasvědčuje tomu, že míní jen zchudnutí trvalé. Názoru tomuto dostalo se potvrzení legálním výkladem, který novela k domovskému zákonu nedávno přijatá v § 2. podává o slově Armenversorgung, ustanovujíc v § 2.: »Osvobození od školného platu dětí školu navštěvujících, jakož i požívání stipendií, konečně podpora jen přechodně poskytnutá nepovažují se za úkony chudinského zaopatření« (»sind nicht als Akte der Armenversorgung anzusehen«).

Naše nynější soustava práva domovského převzata jest z práva bavorského s mnohými vadami; je-liž to rozumno stanouti v půl cesty a nepřejmouti také ustanovení, které v Bavořích slouží právě k tomu, aby vyrovnávalo nedostatky při soustavě práva domovského nezbytné?*)

Hospodářství sborů samosprávných.

Napsal *Jan Koloušek.*

(Dokončení.)

II. Vliv opravy berní přímých a nových i zvětšených daní spotřebních na samosprávné finance

Ministr Steinbach podle vzoru pruského ministra Miquela chtěl při své reformě berní přímých míti na zřeteli také hospodářství samosprávných celků. Arci pokusy v té příčině dopadly velmi nedostatečně a daleko hůře nežli v Prusku.

Při tom bylo pamatováno, a to měrou velmi nedostatečnou, jedině na finance zemské. Na okresy a obce nejen se ničeho z úpravy daní nedostane, nýbrž dosavadní zdroje důchodů jejich jsou považlivě ohroženy. Jak to lze srovnati s novými, velmi těžkými břemeny, které na př. nový zákon domovský větším obcím nadělí, i kterak hospodářství obecní budou moci dostáti tolika úkolům stále vyšších nákladů požadujícím, na to se úplně zapomnělo, a naši ministři financí neuznali za potřebí všímati si bídy samosprávných korporací. Jakým právem státní správa chce tedy od okresů a obcí nových a nových služeb, které by si jinak sama nákladně musila pořizovati, když dosavadní nouzi těchto hospodářství nejen ničím na pomoc přispěti nechce, nýbrž ještě ve prospěch státní pokladny míní skonfiskovati to, čím si hlavně dosud obecní správy své potřeby neodbytné kryly?

Nové zákony o opravě daní přímých nabudou platnosti počátkem r. 1898. Celkový výtěžek daní těch pro státní pokladnu má zůstati týž, či má vlastně sice vzrůstati, ale jen o to procento, o které průměrně až dosud se zvětšoval. Podle toho pro rok 1898 budou výnosy ty asi (dle návrhů bývalého berního výboru říšské rady):

z daně pozemkové (kontingent) .	35	mil. zl.
z daně domovní	35½	„ „
z daně výdělkové a důchodových asi	49	„ „
a k tomu výlohy nového zdanění asi	1¼	„ „
Celkem tedy asi . . .	121¾	mil. zl.

Tento obnos (nebo přibližný podle stavu, jaký by na rok 1898 dle platných dosud ustanovení připadal) musí státní pokladna sehnati, ať si výtěžek nové osobní daně důchodové bude jakýkoli.

Podle přijatých zákonů sleví se však především z daně pozemkové 10%, t. j. 3½ mil. zl., z daně domovní (mimo 5%ní daň z domů od činžovní daně osvobozených) také 10% či zrovna asi 3½ mil. zl., a z daně výdělkové sleví se tolik, aby vynesla kontingent 17·732 mil. zl., tedy sleví se téměř asi 5 mil. zl., konečně státní pokladna musí dostati 1¼ mil. zl. (vlastně 1·2 mil.) na zvětšené náklady berní. Tím padne na slevy daní a výlohy berní asi 13¼ mil. zl. a snad po případě i více. Na to z dalšího výnosu stát odkáže zemským fondům dohromady 3 mil. zl. Tímto způsobem by musila nová osobní daň důchodová dáti výtěžek 16¼ mil. zl., aby z ní státní pokladna neměla škody.

Kdyby výtěžek osobní daně důchodové byl vyšší — a to se všeobecně očekává — užije se ho k dalším slevám daní: a sice z daně pozemkové sleví se ještě 5%, t. j. 1¾ mil. zl., z daně domovní 2½%, tedy asi ⅞ mil. zl., z daně výdělkové asi 1¼ mil. zl. (čtvrtina dřívější slevy) a daň z podniků veřejnému účtování podrobených sníží se z 10½% na 10%, tedy asi o 1 mil. zl. Celkem tyto další slevy budou činiti skoro 5 mil. zl., tak že by důchodová daň osobní mu-

*) Novela z 17. června 1896 č. 30 k bavorskému zák. domovskému ustanovuje: „Wird in einer Gemeinde fremden Personen, welche sich unmittelbar vor Eintritt der Unterstützungsbedürftigkeit mindestens 6 Monate lang freiwillig und ununterbrochen in der Gemeinde aufgehalten haben, Krankenhilfe oder Unterstützung zur Bestreitung des Lebensunterhaltes gewährt, so tritt . . . ein Ersatzanspruch gegen die Heimatgemeinde nur ein, wenn und soweit die Hilfeleistung über vier Wochen fortgesetzt worden ist.

dobrodiním. Uznávají to rádi interesenti i obec, jsouce ochotni přispěti dle svých sil. Kdyby kočovné vyučování živnostenské bylo již upraveno, poznalo by se, jaký prospěch přinésti mohou nikoliv přednášky povšechné, nýbrž řada účelných přednášek odborných, či přesněji učebných kursů.

Byla-li by učiteli uložena povinnost, několik hodin denně poučovati také v dílnách, bezprostředně při práci, dosáhlo by se bezpečně tak utěšených výsledků, jako na řezbářské škole durynské, jejíž odborný učitel K. Giesse poučováním v dílnách tolik k zdokonalení tamního domáckého průmyslu přispěl!*) Právě tvoří se v Lišově na základě slíbené podpory z dotace zemské, případně též státní, svépomocné družstvo výrobní, aby zřídilo společnou dílnu opatřenou stroji a motorem mechanickým. Zemskému jubilejnímu fondu úvěrnímu otevřeno tu vděčné působiště. Ač technologické museum ve Vídni od zakoupení ručních nástrojů zrazuje, bylo by přece rozmnožení dokonalých a jemných nástrojů prospěšno.

Nejobtížnější jest však organisce odbytu. Obchodní komora v Budějovicích ovšem ochotně převzala úlohu informační kanceláře, také železná dráha Lišov protínající jest projektována, tím akce pomocná však není skončena. Potřebí bylo by ještě otevření společné tržnice na nábytek v Budějovicích, vyhledávání nových odbytišť a řízení vývozu. Provedení úkolu toho vyžaduje mnoho důkladných znalostí komercielních, obchodní čilosti a poškodilo by zprostředkující obchod místní. Řešení otázky přímého a výhodného odbytu bývá nejpalčivějším a nejobtížnějším.

Přítel snah maloživnostenských jedno alespoň poučení čerpati může z příkladu našeho: Že nikoliv v prvé řadě zákonodárná úprava živnostenských řádů, mnohem spíše však zvýšení odborné inteligence, zdokonalení výroby, přechod k produkci centralisované, obchodní duch, organisace úvěrní a odbytová jsou cesty, po nichž dosíci lze záchrany a blahobytu oněch odvětví řemeslných, jež důsledkem zvláštní povahy své vymykají se přemoci soutěže velkotovárenské.

Studie o našem chudinství veřejném.

Napsal Dr. *Vladimír Fáček*.

III.

V posledním článku těchto úvah rozebrali jsme a přijali jsme z části návrhy, spatřující hlavní prostředek k nápravě chudinství našeho v takovém rozvržení nákladů jeho mezi užší a širší svazky samosprávné, kterým by bylo umenšeno posavadní zatížení obcí.

Však prostředek ten sám o sobě k nápravě nedostačuje, poněvadž přetížení obcí není jedinou příčinou bídného stavu našeho chudinství. Ukázali jsme již, že četné obce nejsou vůbec přetíženy a zejména že nejsou přetíženy chudinstvím, hradíce veškeru jeho potřebu výnosem kmenového jmění chudinského; a přece i tyto obce opatřují své chudé způsobem stejně nedostatečným jako obce v pravdě přetížené. Zkušenost tato nutí nás, abychom mimo přetížení obcí i jinde hledali příčiny nedostatků v tomto oboru naší správy veřejné.

Po našem soudu jest hlavním pramenem zla především přílišná volnost a neurčitost platných předpisů zákonných o způsobu, jak jest opatřovati chudé. Předpisům těmto těžko jest vytknouti vady positivní. Není pochybností, že by se v rámci platného zákona chudinského mohla vyvinouti řádná správa chudinská, vyhovující všem požadavkům, a že by jí předpisy zákona v ničem nebyly na překážku. Však zkušenost třicetiletá dokazuje, že společnost naše není s to, aby sama ze sebe, z vlastního podnětu provedla úkol takový, bez vodítka zevrubných předpisů zákonných nabádajících, a kde potřebí, i donucujících k určitým výkonům. A v tom právě spočívá hlavní vada platného zákona chudinského, že vodítka takového nepodává, ba že neopatřil ani, čeho potřebí, aby bylo zamezeno zneužívání volnosti, kterou všeobecné jeho předpisy zůstavují výkonným orgánům chudinské správy. Pokusíme se ukázati alespoň k některým směrům, ve kterých tato negativní vadnost platného zákona chudinského zvláště citelně se zjevuje.

V § 11. stanoví zákon, že obci jest zůstaveno určiti, kterak chce opatřiti své chudé, a chudý že nemá práva žádati opatření určitého způsobu. I největší ctitel samosprávy obecní však sotva bude moci souhlasiti s výkladem, jaký obce naše v praxi na mnoze dávají tomuto ustanovení zapomínajíce úplně, že jim týž § v druhém odstavci ukládá, aby určujíce způsob opatření chudinského přihlížely pokud jen možno i k osobním poměrům chudého.

Otázka jest palčivou především v případech, kde obec rozhoduje o tom, na kterém místě má chudý býti podporován; k rozhodování takovému dochází zejména tenkráte, když — a tyto případy byly a budou i za nového zákona domovského velmi časté — příslušník ze své obce domovské vzdálený dožaduje se od ní podpory chudinské.

Obec domovská z pravidla se tu ani nepouštívá do vyšetřování poměrů nepřítomného žadatele, nýbrž oznámí mu prostě, že se mu chudinského opatření dostane jen tenkráte, vrátí-li se do obce.

*) Podrobnosti v II. díle Saxovy monografie »Die Hausindustrie in Thüringen«.

Že snad chudý tisícerými svazky připoután jest k svému novému bydlišti, ve kterém strávil celý věk svůj, že má tam snad příbuzné a přátely, z jichž milosti se mu dostává aspoň částečné obživy, že nalézá tam (na př. ve větším městě) příležitosti, aby si svojí seslabenou silou pracovní zjednal přece nějaký, byť i nedostatečný výdělek, že zván jest k návratu do obce sice domovské, jemu však snad úplně cizí, jíž po celý život svůj ani nespatřil, jejíhož jazyka ani nezná, že snad churavost mu nedovoluje, aby se vydal na cestu — to vše zůstává nepovšimnuto.

Pohostinného pozvání k návratu do obce užívá se u nás zhusta bez opravdového úmyslu, jen jako prostředku k odstrašení*) těch, kdož ucházejí se o veřejnou podporu chudinskou. Bude úkolem nového zákona chudinského, aby zevrubnějšími předpisy zamezil zneužívání prostředku tohoto ve směrech naznačených a aby v této příčině určitěji formuloval povinný ohled na poměry a potřeby chudého.**)

Stejným způsobem třeba bude vyplniti jinou mezeru v platném zákoně chudinském, která rovněž jest příčinou citelných zlořádů. Zákon nezmiňuje se totiž slovem o opatřování chudých »okolkem« neboli »střídou«.

Budiž nám dovoleno u této zajímavé a pro náš venkov veledůležité instituce chudinské poněkud prodleti.

Podstata okolku záleží v tom, že se opatření chudinské poskytuje in natura a to nikoliv obcí samou, nýbrž střídavě jednotlivými členy jejími. V dobách naturálního hospodaření bývalo takové opatřování chudých obecným; za našich dnů následkem přechodu k hospodaření peněžnímu vymizelo ve větších, zejména městských obcích úplně, udržuje se však posud u nás i jinde značnou měrou v řídce obydlených krajích venkovských.***) Okolek vyskytuje se v různých formách. Někde — a to jest forma nejstarší — poskytuje se chudému »po střídě« neboli od »čísla k číslu« nejen strava, ale i přístřeší, při čemž zase doba vyměřená pro pobyt chudého na jednom místě jest velice různá: den až týden i více.*) Jinde požívá chudý trvalého útulku v chudobinci obecním nebo jinde, a toliko na stravu dochází do jednotlivých statků.**)

V novější době zejména z alpských zemí rakouských, kde okolek jest téměř pravidelným způsobem opatření čeledi zemědělské v stáří, dáván byl opět a opět podnět k diskusi o jeho přednostech a vadách. Odpůrcové instituce této zejména se stanoviska lidskosti žádali za odstranění její ukazujíce k útrapám potulného života okolkářského;***) také ukazováno k nebezpečí fysické i mravní nákazy, kterou střídník takový vnáší do domu svých dočasných hostitelů. Pod vlivem těchto snah dolnorakouský zákon chudinský z r. 1893 úplně zakázal posílání chudých na okolek a pokusil se přetvořiti instituci tuto v dokonalejší formu, tak aby chudí, kteří posud chodili po střídě, byli nadále opatřováni sice rovněž jaksi v rodině, ale trvale v rodině jediného člena obce za náhradu z veřejné pokladny chudinské; takovéto opatření ovšem nemá s okolkem již téměř nic společného, poněvadž schází mu nejpodstatnější jeho znak, totiž naturální dávky poplatnictva.

Naproti zásadnímu odporu, který v jeden čas ovládl veřejné mínění i legislaci dolnorakouskou, v novější době zjednal si, zejména zásluhou statistických šetření ve Štýrsku provedených, převahu smírný názor žádající, aby instituce okolku byla za jistých okolností zachována a kde třeba, i rozšířena.

Důvodem tohoto požadavku jsou nepopíratelné a znamenité výhody, jež s institucí touto spojeny jsou jednak pro poplatnictvo rolnické,

*) Účelem svým, odstrašiti uchazeče chudobu předstírající, i šablonovitostí krutou naproti osobám skutečně potřebným připomíná prostředek tento předpisy staršího anglického zákonodárství, které zásadně připouštělo udílení podpor chudinských jen v pracovně ve spojení s obmezením svobody a jinými nepříjemnostmi (workhouse test).

**) Nový zákon štýrský stanoví v té příčině také jen dosti všeobecně v § 12.: »Obec může opatření chudinské učiniti závislým na pobytu v obci domovské, leč by se bylo obávati, že přesídlením tělesný stav chuděho povážlivě se zhorší anebo jest-li chudý zvláštními poměry výdělkovými a rodinnými vázán na cizí obec svého dosavadního pobytu.«

***) Srov. W. Roscher: System der Armenpflege und Armenpolitik. Stuttgart 1894. V německých krajích nazývá se tento způsob opatřování chudých »Einlage«, »Reihenpflege«. Jak houževnatě se tento způsob naturálního opatřování chudých udržuje, o tom svědčí na př. Dolní Rakousy: opatřování okolkem jest zde zákonem přímo zakázáno, a přece ještě v roce 1894 napočteno přes 2000 osob, požívajících chudinského opatření tohoto způsobu.

Velice důkladně vyšetřeny byly všecky poměry okolku se týkající štýrskou statistikou z r. 1892; ukázalo se při tom, že instituce tato nejvíce je domovem ve venkovských obcích prostřední velikosti; všech t. zv. »Einleger« napočteno 4271 osob. Srv. P. Mischler: Das Armenwesen in Steiermark. Graz, 1896.

Naše statistika veřejného chudinství v král. Českém (1890) bohužel nepodává o tom, kde a jak jest u nás okolek rozšířen a jaká jest jeho úprava, nijakých zpráv. Statistika naše rozeznává jen zcela všeobecně chudé podporované pouze penězi (79.112 osoby, mimo to všechny podporované v Praze počtem 3589) nebo jen naturaliemi (4864 osoby) nebo obojím způsobem (6383 osoby); že počet okolkářů v obou posléze uvedených kategoriích je značný, dosvědčí každý, kdo seznal naše venkovské chudinství z praxe.

*) Saský zákon chudinský z r. 1840 stanovil, že pobyt na jednom místě musí býti vyměřen nejméně na osm dní.

**) Jediné tento způsob dopouští cit. bavorský zákon chudinský z roku 1869.

***) Tak zejména štýrský poslanec Karel Morré jednak v dramatě »S' Nullerl«, jednak v četných článcích agitujících pro zrušení okolku a zavedení všeobecného starobního pojišťování dělnictva rolnického; srv. zvláště spisek jeho: Die Arbeiterpartei und der Bauernstand. Graz 1893.

které při své nynější tísni daleko lehčeji nese dávky naturální nežli sebe menší platy peněžní; jednak pro chudého samotného, alespoň pokud uvykl životu vesnickému, poněvadž jej okolek zůstavuje v stálém styku s lidmi a v poměrech, ve kterých sestárl; konečně pro obě strany i pro chudinství veřejné samo výhodným jest okolek proto, poněvadž se jím vhodně řeší úkol velice obtížný, jak využitkovati pracovní sílu podporovaných, ještě částečně k práci způsobilých: dočasný hostitel používá totiž okolkáře dle sil jeho k lehčím prácem domácím a bývá mu pomoc tato při nynější nouzi o dělnictvo na venkově velice vítanou, podpora pak, které se okolkáři jaksi v odměnu za výkony jeho dostává, pozbývá tím potupného rázu almužny.

Jest toliko i při instituci okolku zase potřebí zevrubnějších předpisů, které by zamezily její užívání v případech, kde stinné stránky převažují prospěchy z ní plynoucí.

V tomto směru jest tedy žádati na příštím zákonu chudinském, aby připustě všeobecným předpisem pro venkovské obce opatřování chudých okolkem,*) vyloučil z něho některé kategorie chudých, jako děti z ohledu na jich vychování, pak osoby pro vysoké stáří nebo chorobu duševní neb tělesnou úplně nedostatečné, poněvadž nemohouce se odsloužiti za pohostění prací bývají neochotně přijímáni a jsou zvláště vydáni ústrkům a útrapám; rovněž osoby ohrožující zdraví (nakažlivá nemoc), bezpečnost neb mravnost domu hostitelova.

Povinnost k opatřování chudých okolkem, jak co do obsahu jejího, tak co do rozvržení na jednotlivé osadníky, budiž zákonem přesně vymezena. Zejména budiž také stanoveno, které osoby jsou povinnosti této prosty (farář, učitel, osoby nuzné atd.); dále budiž opatřeno, aby, kde toho potřebí, dávka naturální mohla býti nahrazena relutem peněžním a aby k placení reluta mohli býti donuceni ti, kdož nemohou vyhověti povinnosti naturální na př. proto, že mají v obci jen pozemky, nikoli však stavení obytná (t. zv. Überlandsgrundbesitzer, namnoze velkostatkáři, kteří se při nynějším nedostatku přímých zákonných předpisů povinnosti této často úplně vymykali).

Také bude hodno úvahy, nemělo-li by býti dopuštěno, aby při rozlehlých obcích, zejména v horských krajinách, nikoliv celá politická obec, nýbrž na základě zvláštní úmluvy **) jednotlivé katastrální obce neb osady směly úplně převzíti opatření jednotlivých chudých okolkem ve svém užším obvodu.

Dalším oborem, pro který třeba jest zevrubnější úpravy zákonné, jest opatřování chudých v ústavech (geschlossene Armenpflege, Anstaltspflege). Platný zákon chudinský ukládá sice v § 12. obcím, aby chudé trpící vadami, pro které jsou potřebni zvláštního ošetřování, opatřily v soukromých neb veřejných ústavech k tomu zřízených. Však příkaz ten z valné části jest posud hlavně z nedostatku ústavů takových jen na papíře; neváháme říci, že by provedení jeho bylo snad nejzáslužnějším kusem reformy chudinské.

Upozorňujeme jen mimochodem na to, jak nedostatečně jest u nás postaráno o vychování slepců v a hluchoněmých ve zvláštních ústavech; a přece chudí těchto kategorií, kteří jinak po celý věk svůj odkázáni jsou na podporu chudinskou, stali by se schopnými samostatné výživy, kdyby se jim jen dostalo potřebného výcviku, jehož jen ústav může poskytnouti. Výdaje na ústavy tohoto druhu byly by tedy daleko vyváženy úsporami nákladů chudinských v jiných stranách.*)

Abychom se uvarovali přílišné obšírnosti, pomineme ústavů pro ostatní zvláštní třídy chudiny, a pozastavíme se jen ještě při ústavech nejobecnější důležitosti, totiž při chorobincích.

Sněm království Českého již v létech osmdesátých, uznávaje zvláště pilnou potřebu takovýchto ústavů pro osoby nezhojitelně choré, usnesl se podporovati zřizování jich z prostředků zemských v ten způsob, že zaručil nově zřízeným chorobincům (okresním i obecním) příspěvek zemský ve výši 50% nákladu neuhrazeného vlastními příjmy a platy domovských obcí za ošetřování (10 až 20 kr. za den a osobu); druhou polovici neuhrazeného nákladu měl nésti

*) Náš platný zákon chudinský se o okolku vůbec nezmiňuje; a poněvadž obecní zřízení pro království České nezná jiných naturálních dávek k potřebám obecním nežli služby ruční a tažní (Hand- und Zugdienste § 88.), jest vůbec pochybno, je-li okolek po zákonu přípustným. Praxe však opírajíc se o § 11. zák. chud. (volnost obce určiti způsob opatření chudinského) celkem přípustnost jeho uznává.

V podrobné úpravě okolku může nám býti vzorem nový chudinský zákon štýrský z r. 1896 (§§ 23—31.).

**) V četných obcích našich trvají ostatně úmluvy takové, přes to že příčí se platnému zákonu. Nový to doklad tříštivé tendence převládající posud v našem životě obecním, tendence to, která překážeti bude každému pokusu povznésti naše chudinství veřejné odnětím samostatnosti menším obcím aspoň pro tento obor správy, a sloučením jich ve svazky silnější.

*) Ústavy pro slepé byly v Čechách r. 1893 jen dva (oba v Praze) a to soukromé, s 222 chovanci, ústavy pro hluchoněmé čtyři (v Praze, Litoměřicích, Budějovicích a Hradci Králové), rovněž vesměs soukromé, se 427 chovanci. Slepých mimo ústavy bylo 3603, hluchoněmých 5059. Viz Österreichisches Statistisches Handbuch 1895.

Vzorem veřejné péče o slepce jest království Saské. Pro výchovu slepců jsou tam zřízeny ústavy státní, jichž náklad se uhrazuje jednak příspěvky státu, a obcí, jednak výnosem jmění nadačního. Slepci propuštění z ústavu zůstávají s ním ve spojení tvoříce vespolek veliké společenstvo; ústav drážďanský dodává jim společně nakoupené suroviny k výrobě, jíž se v ústavech naučili, a prostředkuje jim zakázky práce i prodej výrobků. Výsledek jest ten, že v Sasku naprosto není viděti slepce žebrajícího. Viz časopis Sociale Praxis, číslo z 21. ledna r. 1897.

okres.*) Však i tato dosti značná pomoc zemská minula se účinkem: v celém království zřízeny jsou doposud jen čtyři okresní chorobince (v Českém Brodě, v Říčanech, v Slaném a na Smíchově); poněvadž pak působnost obecních a nadačních chorobinců staršího vzniku z pravidla jest omezena jen na větší městské obce a jen na jejich příslušníky, jest na venkově našem, který při dnešní úvaze své hlavně máme na mysli, nedostatek chorobinců téměř úplný.

Spatřujeme příčinu tohoto neúspěchu v tom, že vedle pravidel, která zemský výbor u věci této vydal, jest k přijetí chorého do chorobince bez výjimky potřebí souhlasu jeho obce domovské. Pro hojnější zřizování chorobinců okresních a j. byl by dán teprv tenkráte dostatečný podklad, když by obec, nemohoucí opatřiti svého chorého příslušníka jinak vhodným způsobem, po zákonu mohla býti donucena k odevzdání jeho do chorobince okresního. Úkolem nového zákona chudinského bude tedy též stanoviti přesně podmínky takového donucení a formulovati v této příčině určitěji dohlédací právo vyšších orgánů.**)

Také snad příspěvek zemský nebo zápůjčka k nákladům zařizovacím osvědčil by se účinnějším prostředkem k rozmnožení ústavů těchto, nežli podíl země v nákladech vydržovacích.

V úvahu, bylo-li by možno i záhodno uložiti okresům nebo svazkům několika okresů přímo povinnost ke zřízení chorobinců, nechceme se pouštěti; řešení této otázky musilo by předcházeti zevrubné vyšetření příslušných poměrů.

Obdobná opatření jako při chorobincích doporučují se i při ústavech pro jiné třídy chudých, péče ústavní potřebných, zejména pro hluchoněmé a slepce,***) o nichž se již stala zmínka, a pak pro sirotky, pokud by nebylo lze získáním řádných pěstounů a přiměřenou úpravou dozoru zjednati jim pečlivé opatření v rodině, jemuž v každém směru sluší dáti přednost před výchovou v sirotčincích. Ovšem nynější způsob opatřování sirotků v rodinách, na venkově posud obvyklý, svěřující vychování sirotka tomu, kdo za něho u veřejné dražbě nejmenší náhradu požádá, pokládaje pak přirozeně »pronajatého« sirotka za prostředek zisku, jest dalek tohoto ideálu, jsa právě jednou z hlavních bolestí našeho chudinství.

Zbývá doložiti všeobecnou poznámku ke všem případům, pro které jsme žádali zevrubnější úpravy zákonné. Všude tam, kde dotyčné poměry nejsou ustáleny, nebo kde jsou tak různotvárné, že nesnesou šablony zákonné, bude se doporučovati vytknouti rámec zákonných předpisů v jistých mezích volněji a zůstaviti ústřednímu orgánu výkonnému, tedy v našem případě zemskému výboru,*) aby v rámci zákona upravoval poměry tyto instrukcemi všeobecnými i speciálními.

Však zákony i instrukce sebe úplnější a dokonalejší nepostačí o sobě k nápravě našeho chudinství, nebude-li zároveň zaručeno jich provedení.

Právo odvolací k okresnímu a zemskému výboru, které platný zákon zůstavuje účastníkům v záležitostech chudinských, nelze pokládati za prostředek dostatečný k odstranění všech zlořádů, příčících se závazným předpisům; četné případy porušení takových nevejdou odvoláním ve známost vyšších orgánů správy chudinské.

Jest potřebí stálého přímého dozoru k výkonným orgánům chudinské správy, a to dozoru soustředěného v rukou jediného ústředního sboru (zemského výboru), který by jej vykonávati mohl jednotně a intensivněji než posud okresní výborové, jimž posavadní zákon (§ 35.) přímý dozor takový vyhradil. Orgánové inspekční, zemskému výboru podřízení, mohli by spolu konati šetření o sporech chudinských, ve kterých podáno bylo zemskému výboru odvolání, a poskytovati tak pevnější podklad pro jeho rozhodnutí, nežli jsou doposud zprávy okresních a obecních výborů, z pravidla ve sporu chudinském jako strany súčastněných.**) (Dokončení.)

*) Usnesení sněmovní z 26. ledna z 1887 a ze 7. ledna r. 1888; k tomu oběžník zemského výboru z 8. února 1888 č. 1313.

**) Ve Štýrsku zřízeny jsou chorobince zemské (Landes-Siechenanstalten, počtem šest), do kterých mohou dle § 40. nového zák. chud. přejavšího v té příčině starší předpisy, býti přijaty i bez svolení obce domovské osoby choré a) na základě nálezu politického úřadu konstatujícího, že obec nemůže poskytnouti jiné opatření srovnávající se s požadavky lidskosti, b) na základě lékařského dobrozdání při osobách pro nezhojitelný neduh propuštěných z veřejné nemocnice, na tak dlouho, pokud jich obec domovská jinak neopatří.

***) Na Moravě učiněn v té příčině alespoň první krok k nápravě zemským zákonem z 18. února 1890 č. 33. z. z.

*) Tak dle § 75. chudinského zákona dolnorakouského i dle § 79. zákona štýrského

**) Že soustředěný dozor jest jednou z hlavních podmínek řádné správy chudinské, jest obecně uznáno. I Francie, která se posud vzpírá principu obligatorního chudinství veřejného, zřídila zákonem z 5. prosince 1879 centrální úřad dozorčí nad ústavy chudinskými, jinak zcela autonomními. Srv. Balch: Public Assistance of the Poor in France 1893.

Úspěchy veřejného chudinství anglického pak z valné části jsou ovocem působnosti ústředního úřadu chudinského (dočasný úřad tří Poor Law Commissioners zřízený r. 1834 přeměněn r. 1847 v stálý Poor Law Board, jenž v dalším vývoji r. 1871 sloučen byl s ústředními úřady pro ostatní obory místní správy v Local Government Board, jakési ministerstvo samosprávy). Mimo právo dozorčí a jurisdikci anglickému centrálnímu úřadu jest v obsáhlejší míře, než jest na kontinentě zvykem, ponecháno upravovati detaily správy chudinské, přizpůsobovati je místním poměrům a prováděti touto cestou postupně od místa k místu potřebné reformy.

Rozhodčí působnost představenstev společenstevních vzala za své zákonem ze dne 15. března 1883 č. 39. ř. z., jímž zrušeny byly 1. a 3. odst. § 102 řádu živn. z r. 1859; na místo působnosti té vstoupili smírčí výborové soudní dle § 122. až 124. ř. ž. nově zřízení. Avšak příslušnost těchto smírčích výborů nebyla a není nucená, nýbrž má místo pouze tehda, když se strany výboru tomu ať mlčky ať výslovně podrobí, není zde však příslušnost omezena dobou 30 dnů jako v bývalém § 102, nýbrž strany mohou se rozhodčímu výboru podrobiti kdykoli. Příslušným jest výbor takový opět pro spory z poměru námezdního vznikající (§. 122., 124., a 114. c. ř. ž.).

Tím však nebylo s dostatek postaráno o to, aby spory tyto vyřizovány byly rychle, levně a věcně, a neutuchly proto snahy po zdokonalení soudnictví ve sporech živnostenských. Neboť nikde se toho nejeví tak nutně potřeba, aby sporné namnoze odborné otázky rozhodovány byly skutečnými odborníky, jako právě v životě živnostenském. Zde jest soudnictví lidové neméně na místě než poroty v řízení trestním a neméně vhodné, než v jiných případech, kde fungují soudy rozhodčí (zákon o myslivosti, o bursách, zákon úrazový, nemocenský a j.), zvláště když vzdělání právnické soudců z povolání nahraditi se dá úsudkem odborníků, ozbrojených bohatými zkušenostmi praktickými pro správné posuzování otázek jim předložených.

Nejnaléhavěji jevila se potřeba této instituce k urovnávání sporů mezi zaměstnavateli a zaměstnanými. Zásada dávno uznaná přišla ovšem teprve po drahně času k platnosti, z plané obavy, aby se tím nedala třídě zaměstnavatelů a zaměstnaných do rukou úloha, jež by nebyla s jejich síly. Zkušenost poučila ovšem o opaku. První, kdo postřehl výhody instituce takových odborných soudů pro záležitosti živnostenské a jenž nelekal se možných nesnází z toho snad pro stát vznikajících, byl Napoleon I., jenž již roku 1809 zřídil zvláštní konsilia rozšafných mužů, již měli se zabývati řešením sporných otázek z oboru jejich, a nazval je conseils de prud'hommes. Dlouho trvalo to, nežli nalezl příklad tento následování ve státech jiných, neboť teprve r. 1859 zavedeny podobné soudy v Belgii, r. 1869 u nás soudy živnostenské, kdežto v Německu odkázáno řešení sporů těch zvláštním rozhodčím kolegiím dle řádu živn. zřízeným a teprve r. 1890 došlo k zavedení pravých soudů živnostenských. R. 1893 dokonce zavedla instituci tuto zákonem o t. zv. probi viri též Italie, která jinak v upravování sociálně politické otázky jest velmi pozadu.

Ačkoli tedy u nás dosti záhy přikázáno bylo rozhodování sporů z poměru námezdního mezi podnikateli a zaměstnanými a mezi zaměstnanými navzájem soudům živnost., přece soudnictví toto podnes nesplnilo naděje v ně skládané. Příčina toho ovšem neleží snad v neschopnosti této soudní instance k náležitému rozhodování sporů, nýbrž v pochybeném stanovisku, jaké zaujato co do kompetence i zřízení soudů těchto. Kdežto totiž obor působnosti jejich vztahoval a vztahuje se dle zákona ze dne 14. května 1869 č. 63. ř. z. jen na podniky tovární, došlo výminečné postavení soudů živn. jen výminkou k platnosti, poněvadž potřeba jich uznána jen ve Vídni, Brně, Bílsku a Liberci. Okolnost pak, že předseda soudu živnost. zvolen býti mohl jen za vzájemné shody podnikatelů a dělníků, byla příčinou, že na př. v Liberci soud živnost. činnost svoji vůbec ani nepočal, kdežto jinde opět vyskytaly se obtíže při tom, kdo má nésti výlohy se soudem tímto spojené.

S výsledkem proto použito bylo vhodné příležitosti, která se naskytala projednáváním nových zákonů o řízení soudním, když dr. Baernreither podal svůj dodatečný návrh k zákonům těmto na zavedení soudů živnostenských, při nichž bychom se s uvedenými vadami více nesetkávali. Neboť pod ochranou zákona ze dne 5. prosince 1894 č. 227. ř. z. o urychleném projednávání předloh týkajících se nového řízení soudního dostal se dodatečný návrh tento přes úskalí parlamentní, stav se zákonem ze dne 27. listopadu 1896 č. 218. ř. z.

Studie o našem chudinství veřejném.

Napsal Dr. *Vladimír Fáček.*

(Dokončení.)

IV.

Probrali jsme posledně hlavní technické nedostatky našeho chudinství veřejného, majíce na zřeteli především obce venkovské. Mnohé z nedostatků těch vyskytují se i v našich městech a bude jim i zde čeliti těmiže prostředky, které jsme uvedli pro venkov. Zbývá poukázati k vadám zvláštním, kterými nad to trpí chudinství městské.

Na venkově zjišťování potřebnosti při osobách v obci přítomných nečiní obtíží, ať si již zůstaveno jest starostovi a výboru obecnímu anebo zvláštní radě neb komisi chudinské,*) poněvadž každý člen obce zná důkladně poměry majetkové i rodinné všech členů ostatních, a také podpory, kterých se chudému příslušníku obce odkudkoli dostává, jsou obecně známy. Počet

*) Takové zvláštní orgány chudinské i v obcích venkovských bývají druhdy zřizovány z toho důvodu, aby uleveno bylo starostovi ostatními agendami obecní správy přetíženému, pak také z obavy zkušenostmi dotvrzené, že by převzetím chudinství ve vlastní správu obce ochabla dobročinnost soukromá. Tak i nový chudinský zákon štýrský.

chudých, připadajících na jednotlivou obec, jest tak skrovný, že i orgánové chudinství nečetní, třeba i jen starosta obecní sám, snadno může každému z nich věnovati potřebnou individuelní péči osobní.

Jinak ve městech, zejména ve městech větších. Orgánové ústřední správy městské, jak zástupcové volení tak i stálí úředníci, nemají s chudinou přímého a stálého styku, jehož je nezbytně potřebí k úspěšné správě chudinské, nemohou proniknouti v osobní poměry každého uchazeče o podporu veřejnou a proto přirozeně u vykonávání tohoto odvětví správy veřejné upadají v šablonovitost pro zdar jeho přímo osudnou.

Okolnost tato má v dvojím směru nepříznivé následky. Jednak nedostává se chudému osobní, přátelské útěchy, rady a pomoci, která jest nekonečně cennější a prospěšnější nežli pouhá, sebe štědřejší almužna, zvláště tam, kde běží o to, aby chudý vytržen byl z okamžité nouze a povznesen opět k samostatné existenci hospodářské. Podruhé pak vzchází z okolnosti té nebezpečí, že se osobám nepoctivým, předstírajícím chudobu, podaří vylouditi podporu veřejnou.

Nehospodárnost chudinské správy veřejné v tomto směru jest považliva nejen proto, že při omezených prostředcích vede ke zkracování osob podpory veřejné v pravdě potřebných; ale i pro nebezpečí umělé pauperisace, umělého rozmnožování chudiny, které má v zápětí tím, že ochromuje v jednotlivcích, stojících na kraji chudoby, snahu o zachování samostatnosti vlastní prací a silou.

Nebezpečí toto jest tím spíše na snadě tam, kde vedle chudinství veřejného působí i vyvinuté chudinství církevní anebo soukromá péče dobročinných spolků, vládnoucích značnějšími prostředky, a zejména tam, kde instituce tyto působí rovněž tak šablonovitě jako chudinská správa veřejná

Nedostatky tyto, mající původ v nedostatečnosti ústřední správy městské k obstarávání péče chudinské, byly ode dávna zjevny; proto většina obcí městských používajíc volnosti, které § 37. zák. chud. poskytuje, městskými řády a statuty chudinskými přenesla péči tuto na zvláštní sbory: komise, rady, ústavy neb ředitelstva chudinská s větším počtem opatrovníků, t. zv. otcův chudých, jakožto orgánů k vyšetřování jednotlivých případů chudoby.

Však způsob, jakým se to stalo, nevyhovuje nikterak danému úkolu a bude potřebí v organisaci chudinství městského dalších pronikavých reforem. Požadavky, které se v tomto směru činívají, bývají shrnovány v heslo: zavésti soustavu elberfeldskou.*)

*) Srov. zejména spisy Heinrich Reicher: Zur Armenreform der Städte in Steiermark. Graz 1893; Ludwig Kunwald: Über Kommunalverwaltung und Armenpflege. Wien 1888 (se zřetelem k poměrům vídeňským); pak četné články v »Samosprávném obzoru« (Schwarz) a v libereckém časopise »Humanität« (Pfeiffer).

Předním z požadavků těchto jest rozmnožení bezprostředních orgánů veřejné správy chudinské, t. zv. otcův chudých (Armenpfleger), tak aby každý z nich měl na starosti pouze několik málo chudých a aby mu tak bylo umožněno vyšetřiti sám osobně a důkladně jejich poměry a potřeby a udržovati je ve stálé evidenci (individualisace správy chudinské*).

Nedostatečnost naší městské správy chudinské v tomto směru těsně souvisí se základní vadou naší obecní samosprávy, kterou Mischler**) případně doličuje slovy: »Naše komunální samospráva z největší části není než parlamentárním usnášením se o nejdůležitějších záležitostech, které pak byrokraticky vyřizuje magistrát, faktický docela oddělený. Napjetí sil vlastní samosprávy jest minimální a osoby, které vskutku autonomní správu vykonávají a nikoliv se jen usnášejí, lze snadno spočítati.«

Jsme si vědomi, že tento rozpor tkví v samé podstatě našich samosprávných sborů, složených výlučně ze zástupců volených z občanstva, kteří zabaveni jsouce pracemi svého povolání občanského, ani nemohou míti volnosti a způsobilosti potřebné k obstarávání rostoucích úkolů správy veřejné; jsme přesvědčeni, že důkladnou nápravu v této příčině nebude lze provésti jinak, než tím, že odborně vzdělaný živel úřednický bude z posavadní své podřízenosti a nicoty povýšen na roveň s voleným živlem v samosprávě a že oba sloučeny budou v souladný celek.***)

Připouštíme však, že jsou některé obory správy obecní, ve kterých jest do jisté míry

*) V Elberfeldu, jenž čítal r. 1890 123.0.0 obyvatel, jest v činnosti více než 5'0 opatrovníků, z nichž na každého připadají průměrně jen - až 3 chudí.

V městech našich naproti tomu připadá na jednoho otce chudých v průměru 30 svěřenců (průměr pro celé Rakousko); srov. článek Mischlerův »Armenwesen« v Österreichisches Staatswörterbuch.

Individualisace chudinské správy zavedená v Elberfeldu r. 1852 Danielem v. d. Heydt není vlastně tamním vynálezem; bylať z části již v první čtvrti našeho století provedena Th. Chalmersem v Glasgowě (Aschrott l. c.) a i v Německu město Göttingen již v letech 1818—1830 přijalo tuto soustavu. (Roscher l. c. str. 41.)

**) Mischler: Die Armenpflege in den österreichischen Städten. 1890.

***) Budiž nám dovoleno poukázati k úsudku povolaného pozorovatele cizího. F. v. Reitzenstein ve své úvaze o dolnorakouské reformě chudinské (Eine Armenreform in Österreich, Schmollers Jahrbuch 1892) poukazuje k tomu, že »příznivé výsledky, kterých bylo docileno principem samosprávy ve většině německých měst, byly podstatně podmíněny vhodným poměrem, ve který se podařilo uvésti úředníky z povolání a funkcionáře čestné k společnému působení. Právě tento poměr schází však v Rakousku. Jednak bývá tu ve správě městské úřednictvo naproti orgánům rozhodujícím, složeným z čestných funkcionářů, zatlačeno jaksi v podružné postavení, jednak bývá účastenství čestných funkcionářů ve správních výkonech jednotlivých odvětví správy velmi omezeno.«

možno a výhodno, aby veškeré výkony obstarávány byly občanstvem; a právě chudinství veřejné jest oborem, ve kterém jest úprava taková z důvodů věcných i finančních žádoucí, a kde lze jí docíliti, jak shora uvedeno, přiměřeným rozdrobením agendy a výchovou živlu občanského ke skutečné činnosti v zájmu obecném.

V tom směru tedy požadavek, aby čestní výkonní orgánové obecní správy chudinské byli rozmnoženi po způsobu elberfeldském, zasluhuje uznání. Však prosté rozmnožení počtu jejich nepostačí. Bude třeba rozděliti jim úkol nejen dle místních obvodů, nýbrž také dle jednotlivých odvětví správy chudinské, postarati se podrobnou specialisací péče opatrovnické o to, aby každý se mohl věnovati oné třídě chudiny, pro kterou dle své osobní povahy má nejvíce sympatie a ochoty, tedy na př. péči o sirotky, o vdovy, o invalidní čeleď, dělnictvo atd. Zejména lze tímto způsobem i působnosti ženy v obecní správě chudinské vytknouti vhodné obory a úkoly.*)

Mají-li však jednotlivci, získaní (a to vhodněji volbou občanstva nežli jmenováním správou obecní) pro službu chudinskou, býti podníceni k úsilné a neochabující činnosti, jest potřebí převzíti i jiné instituce vzorného chudinství elberfeldského, na které se zhusta při napodobení jeho zapomíná (na př. v Dolních Rakousích).

Především potřebí bude spojiti v jedněch rukou vyšetřování poměrů žadatelových a rozhodování o podpoře, které se mu má dostati. Tak v Elberfeldu každý opatrovník chudinský sám přednáší o případu, jejž vyšetřil, ve schůzi všech opatrovníků svého okresu,**) která pak po jeho návrhu rozhodne o udělení podpory. Rozhodnutí to jest definitivní; ústřednímu kollegiu městské správy chudinské nepřísluší naproti kollegiím okresním jiná práva mimo dozor a všeobecné formální řízení.

Vědomí opatrovníka chudinského, že bude rozhodovati o udělení podpory, jest mu mocnou a nenahraditelnou pobídkou k pečlivé práci vyšetřovatelské. Podle tohoto vzoru bude tedy třeba změniti naše městské řády chudinské, které namnoze ještě vyhrazují rozhodování o podporách (druhdy aspoň o podporách vyšších, což už docela nemá smyslu) buď samé radě městské nebo ústřednímu sboru chudinskému, jehož nebývají všichni opatrovníci účastníky.

Další zvláštností elberfeldské chudinské soustavy jest, že se podpora udílí vždy jen na krátkou dobu, nejvýše na čtrnáct dní, a že může býti opětně povolena jen na základě opětného, nového vyšetření poměrů; i toto opatření má za účel, aby udržovalo výkonné orgány chudinské v nepřetržité činnosti, a doporučuje se proto k napodobení, byť i alespoň pro dobu přechodní a v případech trvalé neschopnosti k výdělku vůbec nebylo nutno trvati při lhůtách tak krátkých.

Teprve individualisací s těmito zárukami provedenou bylo by naše chudinství městské radikálně vyléčeno ze své posavadní šablonovitosti, při které se dostává obyčejně podpory nikoliv tomu, kdo jí potřebuje, nýbrž tomu, kdo se jí nejvytrvaleji domáhá (podle zásady: tlucte a bude vám otevřino), která vedla ve městech našich k vývoji čekanectví na porci chudinskou, postupu od menší porce k větší, dle časového pořadí přihlášek, a k jiným stejně chvalitebným institucím.

Podpor, kterých při dnešní šablonovité správě požívají osoby nehodné, bylo by pak lze upotřebiti k doplnění podpor ostatních, které v nynější své výměře naprosto nedostačují a jsou vlastně nepřímým poukazem, aby si chudý opatřil žebrotou, čeho více k živobytí potřebuje.*)

Ačkoliv individualisace správy chudinské tuto vylíčená není, jak jsme již uvedli, výmyslem elberfeldským, přece náleží městu tomu zásluha, že příkladem svým rozšířilo přesvědčení o její výhodnosti. Podle vzoru elberfeldského celá řada měst, zejména v Německu, upravila své chudinství veřejné a časový proud tento pronikl již i přes hranice našeho království. Bohužel jsou to posud téměř výhradně jen německá průmyslová města severních Čech, která chopila se s úsilím a zdarem zdravé myšlénky té: Trutnov, Liberec, Warnsdorf, Karlovy Vary a Bilín; v netečnosti českých měst jest Plzeň v tomto směru posud jedinou výjimkou.**)

Naskytuje se otázka, jakým způsobem může přispěti zákonodárství k obecnějšímu uskutečnění požadavků zde vyložených. Přizpůsobiti veřejné naše chudinství městské zásadám elberfeldským přímo a všeobecně zevrubnými závaznými předpisy zákonnými, nezdá se býti vhodným pro velikou rozmanitost příslušných

*) Zevrubnější zprávy a úvahy o této pozoruhodné stránce ženské otázky viz v »Schriften des deutschen Vereines für Armenpflege und Wohlthätigkeit«, svazek 28 (jednání sjezdu štrasburského z r. 1896) a svazek 25 (referáty Osiusa a Chuchula pro tento sjezd), Lipsko 1896.

**) Okresů takových jest v Elberfeldě 43 (průměrem o 3600 obyvatelích).

*) Podpory chudinské ve městech činívají 5—20 kr. denně; na venkově ještě méně, 50 kr. až 2 zl. měsíčně. Ve všech městech německých, kde provedena individualisace správy chudinské, zmenšil se počet chudých, ale vzrostla výška jednotlivých podpor a tím namnoze i výška celkových nákladů; zmenšení jejich aspoň nikde nenastalo. Münsterberg l. c. str. 204.

**) Počátek učinilo město Trutnov chudinským řádem z 2. srpna 1889; k tomu srov. MDr. Flögl: Denkschrift über eine zeitgemässe Verbesserung der städtischen Armenpflege in Trautenau, 1888; následoval Liberec (srov. K. Kirchhof: Begründungsschrift zu dem Antrage auf Reform des Armenpflegewesens in Reichenberg, 1889) a města ostatní. V příčině Plzně viz Samosprávný Obzor r. 1893, str. 270. Město Praha má od r. 1888 chudinský řád v tomto směru dosti uspokojivý; za to předměstí pražská poskytují obraz co nejžalostnější.

poměrů v různých městech; stačilo by snad k postupnému provedení reformy, kdyby dozor ke správě chudinské v celé zemi — jak jsme již pro obce venkovské žádali — byl náležitě soustředěn a utužen i ve příčině chudinství městského, a kdyby centrální orgán jeho, tedy v našem případě zemský výbor, rozvinul úsilnou činnost iniciativní a poučovatelskou vydáváním vzorných statutů a jinými prostředky.

Obecní správa elberfeldská i měst německých následujících jejího příkladu i v jiném směru může nám býti vzorem, totiž v důrazu, který klade na moderní úkol prostředkování práce a v horlivosti, se kterou se ujala jeho řešení. Vracíme se tím k předmětu, jehož jsme se již dotekli a který čím dále tím více bude doléhati na naši správu veřejnou, zejména městskou.

Bylo by mylno domnívati se snad, že zavedením stravoven*) jest otázka nezaměstnanců k práci způsobilých pro království České odbyta a rozřešena. Stravovny jsou sice dobrou pomůckou k rozlišení dělníka práci hledajícího od tuláka z povolání, a mohou se též státi — podaří-li se provésti záměry zemského výboru v této příčině**) — vhodným prostředkem k vyrovnávání nadbytku a nedostatku pracovních sil na různých místech v zemi.

Však stravovny, podporující toliko dělníka cestujícího za prací, musejí býti doplněny ústavy, kterými by se dělníku pozbyvšímu práce dostalo podpory i tenkráte, když nechce vydati se na cestu, nýbrž pokládá za výhodnější vyčkati v místě, kde byl posud zaměstnán; sic jinak je zde patrné nebezpečí, nejen že stravovny budou v bojích mezdních posilovati podnikatele na úkor dělníka, přivádějíce mu náhradu pracovních sil, ale i že dělník bude jimi zvykán a donucován k potulnému cestování na újmu svého života rodinného a své hospodářské samostatnosti. Ostatně až provedena bude organisace poptávky a nabídky práce po celé zemi, ukáže se v četných případech předem, že cestování za prací bylo by bezvýsledno.

Zbývá tedy důležitý úkol správě veřejné a zejména komunální, postarati se jednak o prostředkování práce v místě (kde jsou stravovny zřízeny, ve spojení s nimi), jednak v případech, kde prostředek tento nevystačuje, postarati se o chudinské místní opatření nezaměstnanců, pokud nepodaří se zjednati vhodnější pomoc pojišťováním pro případ prázdně neb jiným způsobem; při opatření takovém bude pak úlohou zvláště důležitou a zvláště nesnadnou, aby právo na podporu veřejnou bylo úspěšněji spojeno s povinností k práci, nežli to vedle povahy své mohly učiniti stravovny (pracovny, kolonie, průmyslové podniky komunální). —

*) Zákonem z 29. dubna 1895 č. 38. z. z.

**) Viz zprávu zemského výboru o zařízení stravoven a působení jich v prvém pololetí, z 30. prosince 1896 č. 133. sněm., tisk LIII.

Přecházíme k další karakteristické otázce veřejného chudinství městského, totiž k poměru jeho k dobročinnosti soukromé.

Ačkoliv dobročinnost soukromá vlastně nespadá v rámec těchto úvah, přece pro těsnou její souvislost s chudinstvím veřejným nelze jí pominouti mlčením. Již s hora poukázali jsme k tomu, že nebezpečí nehospodárnosti v chudinství a spojené s ní proletarisace jest ve městech tím větší, čím bohatějšími prostředky zde vedle chudinství veřejného působí dobročinnost soukromá. Nebezpečí spočívá právě ve snadnosti, se kterou lze dosíci podpory a která láká jednotlivce, aby místo na vlastní sílu spolehal na dobročinnost ostatních.

Nebezpečí toto stupňuje se ještě tím, že jednotliví orgánové dobročinnosti soukromé: korporace církevní, spolky i jednotlivci, pracují každý na svou pěst, bez vzájemného dohodnutí, tak že k smutné platnosti přichází přikázání písma, »aby levice nevěděla o tom, co činí pravice«.

Dále i soukromá dobročinnost naše trpí neochotou k drobné, obětavé, individualisující činnosti osobní a omezuje se zhusta jen na nekritické rozdílení almužny; zevnější okázalost bývá ceněna výše, než prospěch věci samé; stačí poukázati v té příčině k obvyklému u nás podílení dítek školních dárky vánočními, jehož přímý prospěch daleko vyvážen bývá nepřímou škodou, již podílení takové mívá v zápětí, přivykajíc již útlou mládež hanbivému přijímání almužny z rukou »dobrodinců«.*)

Ke všemu tomu přistupuje ještě, že účinky proletarisující spojeny jsou nutně s některými institucemi dobročinnosti soukromé přímo vedle jich určení; připomínáme jen četné u nás nadace pro vybavování nevěst, svádějící přímo k lehkomyslnému vcházení v sňatky manželské.

Pokusy, zjednati nápravu v těchto věcech, narážejí na vážnou překážku: V oboru dobročinnosti soukromé jest nezbytno ponechati značnou volnost vůli jednotlivcově; jest to nezbytno z toho důvodu, aby neochabl jeho zájem na věci a jeho ochota. věnovati prostředky peněžní k účelům dobročinným. Jakékoli reglementování mělo by zde značné škody v zápětí; jen postupná výchova lidské společnosti samé může se tu dodělati úspěchu.

Již z ohledu na potřebu, aby se co nejvíce prostředků sešlo dobrovolnými příspěvky, zejména bude nutno vzdáti se myšlénky na jakési

*) V některých německých městech severočeských jsou již tato parádní představení dobročinná odstraněna; na místě nich rozdílejí se dárky vánoční jen rodičům skutečně potřebným, aby je sami svým dítkám při rodinné slavnosti vánoční odevzdali.

Pouštěti se ve srovnávání, oč vážněji a opravdověji než u nás se za hranicemi zemí našich, zejména pak v Anglii a Americe pojímají úkoly dobročinnosti, ani si netroufáme.

sloučení, na centralisaci vší dobročinnosti soukromé.*)

Co však lze žádati a provésti beze škody, jest součinnost jednotlivých větví dobročinnosti soukromé mezi sebou i součinnost jejich s dobročinností veřejnou. Jest potřebí stálého vzájemného dorozumívání se, jednak aby nebyly mařeny síly touže prací, konanou několikráte s různých stran, jednak aby zamezeno bylo nadbytečné hromadění podpor v jedněch rukou.

Prostředky k docílení shody takové mohou býti různy: zastoupení dobročinných spolků a církevních korporací v obecní správě chudinské a naopak, vzájemná sdělení o udělených podporách, veřejné seznamy podporovaných, ústř. ústav informační atd.;**) bylo by záhodno, aby příští zákon chudinský učinil takovéto prostředky vzájemného dohodování se obligatorními.

Ve příčině nadací měla by pak zákonnou cestou vůle zůstavitelova v zájmu obecném podrobena býti aspoň tomu obmezení, by nadace, jichž určení následkem změněných poměrů pozbylo smyslu, nebo které se staly přímo škodlivými, mohly býti za jistých podmínek a kautel přiměřeně přetvořeny.***)

Resumujíce stručně výsledky svých úvah, konstatujeme ještě jednou, že nedávnou změnou zákona o právu domovském přesunuta bude jen pranepatrná část břemene chudinského s obcí venkovských na města průmyslová, a varujeme proto před vyskytujícím se názorem, jakoby reforma chudinského zákona měla býti provedena jen ve prospěch měst průmyslových, jen proto, aby nepatrné ono pošinutí břemene bylo zase odčiněno.

I za nového stavu budou úlevy finanční potřebny především obce venkovské.

Však reforma chudinství našeho nesmí se obmeziti na jedinou jeho stránku finanční. Jest třeba doplniti a prohloubiti i předpisy zákona o způsobu opatřování chudých, pak o organisaci chudinské správy a zajistiti provedení zákona soustředěním dozoru i činnosti nabádací.

Než ani sebe důkladnějšími opravami zákonnými, ani horlivou činností ústředního úřadu dozorčího o sobě nebude zaručeno zlepšení našich poměrů chudinských; nade vše jiné potřebí bude neochabující a všeobecné snahy o mravní povznesení společnosti naší, neboť všecky otázky chudinské jsou přece jen v podstatě své otázkami mravními, otázkami mravnosti nejen těch, kdo podporu chudinskou přijímají, ale i těch, z jichž rukou vychází.

*) V tomto směru nesou se návrhy Mischlerovy (l. c. str. 94.), žádající, aby dobročinnost soukromá s veřejnou úplně splynula, tak aby se dobročinné spolky staly orgány chudinství obecního; Mischler ukazuje k pokusům, které byly v tomto směru podniknuty v Brně a novější dobou v Jablonci, však žádný z pokusů těch nedocílil trvalého úspěchu.

**) Srov. o celé otázce: Schriften des deutschen Verei nes für Armenpflege und Wohlthätigkeit svazek 15. (jednání výročního sjezdu 1891).

Vzorně upravena součinnost všech spolků dobročinných a veřejných orgánů chudinských v Drážďanech zřízením »Centralstelle des Verbandes der Wohlthätigkeitsvereine« (1883); podobnou institucí jsou americké i anglické »Societies for organising charities«.

***) Srov. badenský zákon o nadacích z 5. května 1870.

Boj proti liberalismu.

Jak z vývodů pana prof. Dra. *A. Bráfa* obsažených v č. 5. vidím, nedovedl jsem vlastní intence své v článku v č. 4. dosti jasně vyložiti, z čehož vznikło jisté nedorozumění.

Praví pan prof. Bráf, že vývody svými obracím se jedině proti některým větám a slovním obratům stati jeho v č. 1., pomíjeje vůbec vlastní jádro její.

Nebylo vůbec ni v nejmenším mým úmyslem, proti stati oné vystupovati, poněvadž s ní úplně souhlasím: také mně událo se zhusta, slyšeti neb čísti odsuzování liberalismu jakožto nauky ve své podstatě zhoubné, nemravné a pod., a můj právní i mravní cit bouřil se proti tomu, poněvadž vidělo se mně odsuzování ono býti nespravedlivé.

Byl jsem proto studii pana prof. Bráfa velice povděčen, a chtěl jsem v článku svém pokusit se o dovození toho, že liberalismus není věcí odbytou, nýbrž že i v budoucnosti čeká naň ještě úkol důležitý.

Kdykoli snažil jsem se, dle sil svých poctivě vniknouti v poučky a názory socialistické, zvláště kollektivistické, vždy a vždy narazil jsem na nepřekonatelnou překážku v tom, že chtělo se jimi okovy klásti svobodnému sebeurčení jednotlivců různým oním »komandováním« ku práci a pod.

Touha a snaha ku svobodě tak hluboce vidí se mně býti vryta v mysl lidskou, že mám za to, kterak toliko v případě nejkrajnějším podobný nějaký řád společenský pouze jako průchodní by snad mohl býti uskutečněn, leč konečné uspořádání či rozřešení »sociální otázky« nedovedu si v pomysl uvésti než na základě liberalistickém, t. j. svobodným sebeurčením člověka jednohokaždého ve všech mravně přístojných směrech. — Abych pak bral se cestou, smím-li tak říci, pragmatickou, chtěl jsem navázat na minulost a odtud pokusit se o výhled do budoucnosti.

Theorii ponechal jsem tu úmyslně zcela stranou, poněvadž běželo mně o praxi života; pro theorii ovšem absolutnost principu liberalismu nepopírám, pro praxi sám pan prof. Bráf hned v prvním článku svém řekl, že »v praxi žádného ze států vzdělaných liberální princip do všech důsledností proveden nebyl«, neměl jsem tedy i tu žádného podnětu proti vývodům pana prof. Bráfa se obraceti. Vzal jsem pouze z vývodů těchto větu, že »stát je liberalismu jen